

BİRLEŞİK
Kafkasya
(VEREINIGTES KAUKASIEN)

Kafkasya İstiklâl Komitesinin Organıdır

Her ay üç dilde çıkar:
Türkçe, İngilizce ve Rusça

Yazı Kurulu Başkanı: A. KANTEMİR
İdarehane adresi: München 8, Steinstr. 40

3 ncü yıl

Haziran 1953

No 6 (23)

İngiliz Kraliçesi Elizabeth II. nin taç giyme töreni

2 Haziranda Londrada, İskoçya, Şimalî İrlanda ve bir çok krallıkların kraliçesi ve İngiliz Millet Camiasının başı Elizabeth II. nin, dünya ehemmiyetini haiz bir hâdise gibi umumun nazarını üzerine çeken ihtişamlı taç giyme töreni yapıldı.

Taç giyme töreni, dünyanın her tarafından davet edilen 7 bin kişinin huzurunda, Kenterbury başpiskoposu tarafından, saat 12. 33 de, Westminster kilisesinde icra edildi. Bu hâdisenin şerefine, Hongkongdan Kanadaya ve Skapoflodan Melburn'a kadar uzayan topraklardaki İngiliz garnizonlarının salvoları gürledi. Aynı zamanda, İngiliz televizyon ve radyosu, tören hakkında 44 lisanda neşriyat yapıyordu. 72 milyonu beyaz ırka mensup olmak üzere, 680 milyon insanı birleştiren hükümdarın taç giyme töreni, bizim zamanımızda, ancak İngiliz milletinin siyasi dehasıyla izahı mümkün inanılmayacak bir hâdise gibi görünmektedir.

Fransa, Rusya, Almanya ve diğer memleketlerde kanlı ihtilâller pahasına krallar ve imparatorlar devrildiği bir zamanda, İngiliz milletiyle, İngiliz kral hanedanlığı arasındaki bağlar, bütün İngiliz milletine, onun kültürel ve maddî inkişafı için lüzumlu demokratik hürriyetleri ve âdilane kanunları temin ederek, sarsılmaz bir kale gibi sağlam kalmıştı ve halen de öyle kalmaktadır. İngiliz politikasının bu hikmeti ve elâstikiyeti sayesinde, hanedan ve Birleşik Kraliyetin muhafazası şöyle dursun, fakat aynı zamanda, onların bağları, muhtelif ırklara ve muhtelif dinlere mensup muhtelif halklarla asırlardan beri muhafaza edilmektedir.

Avustralya, Kanada, Seylan, Yeni Zelânda, Pâkistan, Güney Afrika ve hatta Hindistan Cumhuriyeti ile İngiliz tacı arasındaki bağlar görünüşte hiç te fark edilmiyor. Fakat böyle olmakla beraber, bu milletlerin sembolik vahdetlerinin, hayatın muayyen anlarında, bütün insanlık mukadderatı üzerinde kat'î tesir icra eden, nasıl bir korkunç kuvvet haline inkılâp ettiğine dair tarih delillerle doludur.

Bu hususta, hemen taç giyme töreninin ertesi günü, Londrada, Çörçilin başkanlığı altında, Bermuda konferansı, SSCB ve Çine karşı alınacak vaziyet ve sair bir çok meselelerin müzakeresi için, İngiliz Millet Camiası başbakanlarının toplantısı dahi calibi dikkattir.

Bütün imparatorlukların ve bütün memleketlerin siyasi ve sosyal nizam-larını temeliinden sarsan son iki dünya savaşı, bilhassa ikinci dünya savaşında zayıflayan İngiltereyi de temeliinden sarstı. Fakat komünist demagogisi tara-fından körüklenen sosyal meseleleri müşkülatsız halleden yegâne millet, belki de İngiliz milletidir. Ve bu, ihtilâli gayrı mümkün kılmak için, ancak hürriyet ve zamanın icaplarına uymayı bilmek sayesinde olmuştur. Sıhhi yardım İngil-terede bedavadır. Kömür, maden kömürü amelesinin mülkiyetine geçmiştir. Mesken meseleleri ve halk eğitimi devlet tarafından teminat altına alınmıştır. Buna misal olarak, Oksford Üniversitesinde tahsil yapan talebelerin yüzde 75 nin devlet hesabına okuduklarını söylemek kâfidir. İşçi tredünyon ve sendika-larının ileri gelen mümessillerinin hükûmet idaresine iştirakleri şöyle dursun, fakat onlar aynı zamanda, eski an'aneye uygun olarak asalet unvanları bile alıyorlar.

Milletin bütün kuvvetlerini birleştiren böyle bir an'anenin mevcudiyeti dolayısıyla, krallık idaresi, millî bir vahdet çelengi gibi sarsılmaz bir kuvvette olup, her türlü rejim değişikliklerinde yerinde kalmaktadır. Tevekkeli değil, konservatörlerin biri şöyle demişti: "Komünistler iktidara geldiği gün, Sa Majestenin halk komiseri, başbakan olacaktır".

Britanya imparatorluğundaki milletler meselesine temas edince, bu meselede dahi, meşhur Sovyetler Birliği anayasasından daha fazla müspet neticeler ver-miş olan İngiliz politikasında devamlı evolüsyon görünmektedir. İngiliz Millet Camiasına giren her millet müstakil olup, kendi ordusu vardır ve kendi politi-kasında tamamen serbesttir. Hatta bilindiği gibi, Avustralya ile Yeni Zelânda, bir yıl evvel, Amerika Birleşik Devletleriyle, İngilterenin iştirak etmediği, bir müdafaa paktı imzalamışlardır. Sovyet gerçekliği şeraiti içinde böyle bir şey mümkün müdür? SSCB ye dahil her hangi bir cumhuriyetin, hatta Lehistan veya Macaristanın, Moskovanın iradesi hilâfına olarak, milletlerarası bir anlaş-ma imzalamaları kabil midir?

İngiliz Millet Camiası hiç bir şeye karşı taahhüt altına sokmamakla beraber, izahı gayrı mümkün bir kuvvet sayesinde, onu teşkil eden milletlerin vahdetini muhafaza etmektedir.

Yabancı muhabirlerin İngiltereden verdikleri haberlere göre, Elizabeth II. nin taç giyme töreni ve tahta çıkması, İngilterede, yeni bir devrin başlangıcı sayılmaktadır. İngilterenin mazisinde 3 kraliçe vardır: Elizabeth I, Anne ve Viktoria. Onların saltanatı İngiltere tarihinde en mesut devir telâkki edilmek-tedir.

Genç, güzel ve oynayacağı yüksek role fevkalâde hazırlıklı bulunan Eliza-beth II, Elizabeth I. in üç küsur asır evvelki tahtına çıkmıştır. Gece gündüz, Bukingam sarayını "Allah Kraliçeyi korusun!" nidalarıyla saran halk kitlele-

rinin sevinçli tezahüratı ve umum halkın tasvibi, genç kraliçeye karşı beslenen sevgiyi ve ona bağlanan ümitleri açıkça ispat etmektedir.

Elizabeth II. saltanatının, onun tacı altında birleşmiş, milletler için olduğu gibi, hürriyet, sulh ve sükûna susamış bütün insanlık için de, gerçekten mesut bir devir açmasını temenni ederiz.

Bolşevik Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezi

Muhacirler ve bazı yabancı çevrelerce malûm Bolşevik Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezi'nin plenomu, bu günlerde bazan Münih'te, bazen Bavyera merkezinin yakınında bulunan Tegernsee kaplıca şehrinde toplantılar yapmaktadır.

Bu organ, Sovyetler Birliği milletlerinin 4 Rus ve 5 gayrı-rus muhacir teşekkülünün anlaşması neticesinde, 7 Kasım 1952 de, "Rusya Milletlerini Kurtarma Şurası" namı altında, Wiesbaden şehrinde teşekkül etmişti. Daha sonra, 16 Ekim 1952 de, Münih'te yapılan yeni vaftiz merasiminde, miktarları azalmış kurucuların iştirakile (Rus "solidaristler" teşekkülünün ademi iştirakile), mezkûr organın ismi değiştirilmiş ve Bolşevik Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezi denmiştir.

O zamandanberi 8 ay geçtiği halde, Bolşevik Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezi hâlâ kuruluş safhasında bulunmakta ve kendisini tamamiye, soğuk ve psikolojik savaşta, doğrudan doğruya vazifesi olan bolşevik aleyhdarı mücadeleye hasretmek için, bir türlü faaliyete geçememektedir. Mezkûr organın hastalığının sebebi, isminin değişmesinden de anlaşıldığına göre 2 küsur yıldanberi milletler meselesi hakkında cereyan eden bitmez tükenmez münakaşalarda, yâni Sovyet diktatörlüğünün çökmesi halinde milletlerin siyasi mukadderatlarında gizlidir.

Malûm olduğu veçhile, Sovyet diktatörlüğü, 1918 yılında Rusyadan birer müstakil devlet olarak ayrılan ve sonra tekrar istilâ edilerek, şeklen istiklallerini muhafaza etmek suretile Moskovaya tâbi kılınan, Şarkî Avrupa ile Asyanın bir çok milletlerini demir çemberle bağlamıştır.

Şu halde, bugün mevzubahs olan şey, Sovyet şeraiti içinde cari şekil değil, fakat mahkûm milletlerin, kendi yatanlarında, gizli olarak, yorulmaksızın uğrunda mücadele ettikleri hakikî istiklalleridir. Mevzubahs olan şey, Millî Cumhuriyetlerde 1918 yılı ihtilâl zamanında kazanılan ve, Rusyanın emperyalist-sömürgeci bayrağı ne şekilde olursa olsun, milletleri onun ekonomik istismarından ve ruslaştırılmasından kurtararak, her milletin kültürel ve maddî inkişafını temin edebilecek olan millî hâkimiyetin yeniden ihyasıdır.

Mevzubahs olan şey, tecrübe ile de sabit olduğu gibi, Moskov müstevlî ve haydutlarile uzlaşmaktansa, son çare olarak titoizmi tercih eden milletlerin hayatî menfaatleridir.

Hariçte, demokratik şartlar içinde, hakkında açıkça konuşmak imkânı olan bu sarîh talepler, Rus emigrasyonunda son derece hiddet uyandırmaktadır. Nadir müstesnalar hariç, başta bay Kerenski ve bay Melgunov olmak üzere, hemen hemen bütün Rus matbuatı, bütün Rus parti ve şahsiyetleri, "Rusya'yı parçalamak gibi hayali plânlar kuran" milliyetçileri afaroz ederek, millî mefkûreye karşı ümitsiz bir mücadele yapmaktadırlar.

Rus muhacir devlet nazariyecileri, tıpkı Sovyet nazariyecileri gibi, Rusya'nın, muhafaza edilmesi gereken "tarihen teşekkül etmiş bir uzviyet" olduğunu isbata çabalyorlar. Bu deliller, vaktile Osmanlı ve Habsburgların Avusturya imparatorluklarının muhafazası için ileri sürülen delillerden daha mukni değildir. Fakat bu vaziyette mesele, mazinin arşivlerinden çıkarılan eskimiş nazari delillerde değil, fakat oldukça manalı pratik argümandadır, yâni vaktile Rus teşekkülleri tarafından Wiesbaden ve Münih'te dikte ettirilen ve bugüne kadar açıkça büyük Rusya vasıflarını muhafaza eden Koordinasyon Merkezi'nin siyasî programıdır.

Maatteessüf, bu programın altına, Gürcü Millî Şurası namına Gürcü Menşevikleri (sol kanadı) ve bu münasebetle teşekkül eden bazı Kafkas, Türkistan ve başka "kurullar" imzalarını koymuş bulunuyorlar. Bilâistisna bütün Ukraynalılarla Beloruslar bu akta iştirak etmekten imtina etmişlerdir.

Bu boşluğu doldurmak için, Ukrayna siyasî teşekkülleriyle görüşmek üzere, Amerikadan profesör Dobriyanski'nin başkanlığı altında, Amerikadaki Ukrayna Kongre Komitesi'nden bir heyet Avrupaya gönderildi. Fakat bu heyet, durumda hiç bir değişiklik yapamadan, bütün Ukrayna teşekküllerinin Bolşevik Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkeziyle işbirliği yapmağa imkân olmadığına dair çıkardıkları karar suretini hamilen Amerikaya döndü.

Böylelikle, Wiesbaden-Münich eseri raşitizm hastalığına tutuldu. Ölüm döşeginde yatan bu hastanın başı ucunda çoktan başlayan münakaşalar bugüne kadar devam etmekte ve işin içinden çıkmak için sağlam bir hal çaresi bulunacağı çok şüpheli görünmektedir. Bu uzayan münakaşada, hâdiselerin seyrine tesir icra edebilecek yegâne hakem, kurtuluş mücadelesinde Sovyetler Birliği milletleri siyasî emigrasyonuna maddî ve manevî yardımda bulunan Amerikan Komitesidir.

İşte bunun içindir ki, asıl Amerikan Komitesine birbirine zid ve çeşitli memorandumlarla müracaat edilmektedir.

Şunu kabul etmek lâzımdır ki, Amerikan Komitesi, hakikaten çok güç bir durumda bulunmaktadır. O, girmesi kolay, fakat çıkması için büyük bir basiretle hareket edilmesi gereken, Solomon'un labirentine düşmüştür. Amerikan Komitesinin mümessili bay Don Levin, bir yıl evvel, itiraf ettiği gibi, mezkûr Komite'nin içinde de "milletler meselesi hakkında fikir birliği yoktur".

Böyle olmakla beraber, bazı emarelerden anlaşılıyor ki, Amerikan Komitesinin görüşlerinde, realiteyle daha fazla temas vukubuldukça, terakkî kaydedilmektedir. Nitekim Amerikan Komitesinin, ismini üçüncü defa değiştirmesi keyfiyeti buna bir delil teşkil etmektedir. Komitenin bu günkü ismi Bolşevizmden Kurtarma Amerikan Komitesidir. Onun unvanından artık Sovyetler Birliği milletleri veya Rusya milletleri gibi tabirler kalkmış ve sadece bolşevizmden kurtuluş idesi kalmıştır.

İşte böyle bir durumda ve Bolşevik Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezini kemiren iç anlaşmazlıklar yüzünden husule gelen imkânsızlık içinde, ruznamesinde yeni âzâların kabulü meselesi bulunan Bolşevik Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezinin plenumu toplantı yapmaktadır. Ruslarla müzakereye iştirak etmiş olan bay Tsintsadze'nin yerini, kulis arkasındaki parti arkadaşı, Gürcüstanın sabık dışişleri bakanı bay Gegeçkori işgal etmiştir. Onunla beraber, şimdiye kadar Bolşevik Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezine iştirak etmemiş olan Belorusya ve Ukrayna Konseyleri, Ermeni Daşnakşyutun partisi ve Türkiyeden gelen bir grup Şimalî Kafkasyalılar meydana çıkmışlardır.

Daha evvel Karlsruche ve Paris'te ihzarî toplantılar yapan mevzubahis teşekküller, onları müzakere için Bolşevik Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezi'ne gönderen, Amerikan Komitesine verdikleri müşterek memorandum ile birleşmiş bulunmaktadır.

Bu teşekküllerle beraber, kendilerinin çoktan Rusya ile federasyon taraftarı olduklarını söyleyen ve statüyü, Wiesbaden redaksyonunda olsa bile, değiştirmeden bilâkaydışart kabul etmeğe hazır bulunan (Ukraynalı Gulay gibi) herkesin meçhulü bir takım "millî" gruplar da, Bolşevik Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezine müracaat etmektedirler.

Bütün bu ihtilâfın nasıl hallolunacağı henüz belli değildir. Şimdilik komisyonlarda ve hususî toplantılarda cereyan eden konuşmaların sonuçları konferansta görüşülecek ve netice itibarile, çok muhtemeldir ki, Amerikan Komitesinde de tetkik edilecektir.

Bizim, bu çok nazik ve çetrefilli meseleye karşı aldığımız vaziyet malûmdur. Biz bu sütunlarda, çok milletli emigrasyon içinde milliyet mevzuunda, Amerikan Komitesinin karşılaşacağı müşküllere bir çok defalar işaret etmiştik. Biz aynı zamanda, tek otoriter ve çalışma kabiliyetinde olan bir icra organının kurulamayacağını tebarüz ettirmiştik. Nitekim, Münichte, Bolşevik Aleyhdarı Mücadele Koordinasyon Merkezinin kurulduğunun ertesi günü biz ezcümle şöyle demiştik:

"Koordinasyon Merkezinin siyasî programı, Sovyetler Birliği halklarının ümit ve temayüllerine tetabuk etmediği için, bu Merkez ne propagandaya, ne de her hangi bir faaliyet göstermeye yarar. Bilâkis bütün vasıtalarla Rusyanın bütünlüğünü müdafaa eden ve muhtelif yollarla Amerikan Komitesine tesir

yapan Rus teşekküllerinin inadı yüzünden müşterek dâvaya zarar vermektedir.“^{*)})

O zamandan beri geçen 9 ay zarfında yapılan namütenahî ve semeresiz münakaşalar, bu husustaki fikrimizin ve bu mesele hakkında Kafkasya İstiklâl Komitesinin aldığı vaziyetin doğruluğunu teyit ve tastik etmiştir.

Bizi sık sık ve gazele Rus halkına ve hatta Amerikan Komitesine husumet beslediğimizle ittiham ediyorlardı. Fakat bütün bu ithamların tamamile esassız olduğunu ispat etmemize acaba lüzum var mıdır? Kat'î surette şunu unutmamak lâzımdır ki, biz ne Rusyaya, ne de Rus halkına hücum ettik, bilâkis biz Rus halkı namından hücumlara maruz kalıyoruz.

Biz Amerikan Komitesinin güttüğü davayı ve milletlerin Sovyet istipdadından kurtulmaları uğrunda yaptıkları mücadele için malik olduğu imkânları nazarı itibara alarak, muvaffakiyetle yapılmasında en fazla Kafkasya milletlerinin menfaati bulunan bu mücadelenin program esasları ve teşkilât metotları hakkındaki kanaatimizi her zaman açıkça ve dürüst olarak söylemeyi kendimize bir vazife addediyorduk. Bu dostane mütalaaları, müşterek davanın zararına olarak tahrif etmek ve onlara tahrikçi bir mana vermek acaba doğru mudur?

Biz, bugün dahi, bütün samimiyetimizle şunu tekrarlamak mecburiyetindeyiz ki, psikolojik ve politik sebepler dolayısıyla, merkezîyetçi ve ademi merkezîyetçi kuvvetlerden müteşekkil bir organın kurulmasına imkân yoktur. Tabii, taban tabana zıd fikirli insanları bir masa etrafında toplamak mümkündür. Fakat böyle bir topluluğun, koordine edilen ihtilâl faaliyetinin taleplerine uygun olabileceğini farzetmek çok güçtür.

Yalnız müşterek menfaat ve temavüllerle birleşen siyasî teşekküller ve gruplar ihtilâl hareketlerini başarabilecek kabiliyettedirler. İşte bu gerçekliğe istinat ederek, bugün, dünyanın basına belâ kesilen bolşevizme karşı umumî mücadele organına girebilecek, ancak iki mücadele organının — Rus ve gayri Rus halklarının mücadele organlarının — teşkili mevzubahs olabilir.

Milletlerin millî mücadelelerini ve istiklallerinin yeniden ihyası temayüllerini dumanlayan ve körleten her türlü uyuşmalar muvaffakiyetsizliğe mahkûmdur. Mücadelede her askere ve her vatandaşa heyecan veren yegâne tabii kaynak millî idealdir. Bu tahrik edici ve ilham verici kuvvet olmadan, hiç bir zaman canlı bir icraat yapılamayacağını artık anlaşılması gerektir.

^{*)} Bak: “Kafkasya“, Ekim 1952, A. Magoma'nın “Muvaffakiyetsiz bir deneme daha“ makalesi.

Hariçte Kafkasya birliği hareketi tarihi

II

Yazan: D. Vaçnadze

(Vesaik ve materyallere müstenittir)

Devam eden birleşme hareketinin seyri esnasında, 1934 de, Kafkasya emigrasyonunun siyasî hayatında mühim bir hâdise kaydediliyor. 1928 yılında Pariste teşekkül eden Kafkasya İstiklâl Komitesi'nin teşebbüsüyle, 14 Temmuz 1934 de, Kafkasyalı üç milletin — Azerbaycan, Gürcüstan ve Şimalî Kafkasya milletlerinin — mümessilleri tarafından Brükselde Kafkasya Konfederasyon Misakı imzalanıyor. Bu vesikanın metnini, ehemmiyetine binaen, tam olarak aşağıya dercediyoruz:

“— Bir milletin tam inkişafının ancak tam bir istiklâl şartıyla mümkün olabileceğini,

— Tekmil Kafkasya kuvvetlerinin tek ve müşterek bir hudut dahilinde birleşmeden, bu gayeye varmanın son derece müşkül olacağını,

— Kafkasya milletlerinin hayatî menfaatlerinin muhafazasını temin için bunların hariçî siyaset ve millî müdafalarının müşterek bir tarzda idare edilmesinin zarurî olduğunu,

— Kafkasya milletlerinden her birinin kendi fikrî ve maddî kuvvetlerinin tam inkisafı için elzem olan tamamiyeti mülkiyenin hakikî zamanını ancak böyle bir birlik yolu ile bulacağını,

— Kafkasya Cumhuriyetleri ittifak esasını kabul etmekle, bütün vatandaşlarının müzaheretine mazhar olduklarına kuvvetle güvendiğini,

— Kafkasya Cumhuriyetleri Konfederasyonunun memleketin siyasî ve ikti-

sadî vahdetinden ileri gelen siyasî bir şekil olduğunu nazara alan Azerbaycan, Gürcüstan ve Şimalî - Kafkasya Millî Merkezleri mümessilleri, Kafkasya Konfederasyonunun aşağıdaki esaslarını ilân ederler:

1. Kafkasya Konfederasyonu, dahilde her bir Cumhuriyetin millî karakter ve tamamiyeti mülkiyesini temin ederek, hariçte bütün Cumhuriyetler namına yüksek dereceli beynelmûel bir vahdet gibi hareket edecektir. Konfederasyonun müşterek bir siyasî ve gümrük hududu olacaktır.

2. Konfederasyona dahil Cumhuriyetlerin hariçî siyaseti, Konfederasyonun selâhiyetkar mümessilleri tarafından idare edilecektir.

3. Konfederasyon hudutlarının muhafazası, Konfederasyona dahil Cumhuriyetlerin ordularından müteşekkil Konfederasyon ordusuna verilecek ve bu ordu Konfederasyon müdür müesseselerine tâbi tek bir kumanda altında bulunacaktır.

4. Konfederasyona dahil Cumhuriyetler arasında çıkabilecek ve bilâvasıta müzakere ile halledilemeyecek her türlü ihtilâflar mecburî arbitre ve yahut Konfederasyon Yüksek Mahkemesine verilmelidir. Konfederasyona dahil Cumhuriyetler, bunların bütün kararlarını tamamen kabul ve icra etmeğe mecburdurlar.

5. Bilirkişiler komisyonu yukarıdaki prensipleri göz önünde bulundurarak,

yakın gelecekte Kafkasya Konfederasyon anayasasını hazırlayacak ve bu tasarı, her Cumhuriyetin ilk Kurucular Meclisinin faaliyeti için esas itihaz edilecektir.

6. Bu Misakta Ermenistan Cumhuriyeti için açık bir yer bırakılmıştır.

Kafkasya emigrasyonunun Misakın muhteviyatı hakkındaki akisleri esas itibarile müspet idi. Misak, yalnız şekil itibarile — Şimali-Kafkasya muhacere-tinin muteber imzalarının yokluğu ve bilhassa Ermenilerin iştiraki temin edilmeden ilânı keyfiyeti dolayısıyla tenkide uğradı.

Misakın müteşebbisleri, Ermenilerin ademi iştiraklerine dair yapılan tenkitlere cevaben, Ermeni matbuatının neşriyatına istinat ederek, Ermeni efkârı umumiyesinin, Kafkasya Konfederasyon fikrine, pratik olarak henüz alâkasızlık gösterdiğini ileri sürüyorlardı. Nitekim Pariste intişar eden Ermeni "Haratch" gazetesi Konfederasyon Misakının üç Kafkasya Cumhuriyeti tarafından imzalanmasından bir ay evvel 19 Haziran 1934 tarihli nüshasında şöyle yazıyordu:

"Ermeni meselesi hukuk noktayı nazarından Kafkasya hudutlarına sığmamaktadır. Erivan bölgesi bu meselenin ancak bir kısmını teşkil etmektedir, bunun için Ermenilerin "bitaraf alâkasızlıklarının" köksal sebepleri mevcuttur".

Belli başlı Gürcü siyasî cereyanları — sosyal-demokratlar, nasyonal-demokratlar ve sosyalist-federalistler — partilerarası anlaşmazlıklara rağmen, Kafkasya Konfederasyon Misakının müspet takdirinde müttrefik bulunuyorlardı. Gürcü nasyonal-demokratları ise, gerek vatanda umumî toplantılara, kurultaylara ve saireye candan iştirak etmekle

ve gerek hariçte diğer Kafkasya Cumhuriyetlerinin mümessilleri ile birilkte, ta bu güne kadar, konferanslar, birleşik cemiyetler, birleşik Kafkasya matbuatı ve saireyi tertip etmekle, bu fikrin müdafaasında ön ayak oluyorlardı.

Gürcülerin ve komşuları diğer Kafkasya milletlerinin, Kafkasya Konfederasyon formülü altında birleşme hamlelerini en iyi şekilde aksettiren ve bu münaseberle "Kafkasya Konfederasyonu" başlığı altında yazdığı ve Temmuz 1934 "Müstakil Gürcüstan" (sayı: 103) ve "Promethe" (sayı: 92) dergilerinde gürcüce, ingilizce, almanca ve fransızca intişar eden makalesinde, bu yılın Ocak ayında vefat eden ve Gürcüstan namına Kafkasya Konfederasyon Misakına imza koyan Gürcüstan cumhurbaşkanı Noy Jordanya olmuştur.

Tarihi bir vesika telâkki ettiğimiz bu makalenin tercümesini, ehemmiyetine binaen, dercetmeyi faideli buluyoruz:

KAFKASYA KONFEDERASYONU

Dergimizin bu nüshasında, üç Kafkasya milletinin mümessilleri tarafından imzalanan Kafkasya Konfederasyon Misakı dercedilmektedir. Bu Misak hariçte uydurulmuş veya icat edilmiş değildir. Bu Misak Kafkasyadan, hayatî menfaatleri ve telepleri icabı olarak, orada yaşayan milletlerden gelmektedir.

Biz, ayrı ayrı Kafkasya devletlerinin teşekkülünden evvel, bütün Kafkasyanın tayini mukadderat ve 1918 de Maveray-i Kafkasya Federasyonunun kurulması istihalelerini geçirdik. Bu, Kafkasya milletlerinin, içten gelen tabii bir hareketi idi. Bu, felâket ve saadette beraber olmak hareketi idi. Kafkasya milletlerinin yüreklerinin derinliklerin-

den gelen bu tesanüt kaynağı, dünya savaşının neticelerine çarparak parçalandı. Federasyon dağıldı ve her millet, ayrı olarak, kendisini kurtarmak zorunda kalıyor ve Kafkasya vahdetinin tekrar ihya edileceği ve muvakkaten ayrılmış bulunan kardeşlerin tekrar aynı çatı altında toplanacakları ümidiyle, müstakil devletlerini kuruyor.

Biz, Federasyonun dağıldığı ve Gürcüistan Cumhuriyetinin kurulduğu gün, bu müşterek Kafkasya ümidi hakkında fikrimizi söylemiştik. 26 Mayıs 1918 de Gürcüistan Millî Şurasının ilk toplantısında bu ümit şu sözlerle ifade edilmişti:

"Arkadaşlar! Bugün siz nadir ve aynı zamanda dramatik tarihî bir hâdiseye şahit oldunuz. Bu salonda bir devlet ortadan kalktı ve yine burada başka bir devletin temelleri atılmaktadır. Ölen ve doğan bu iki devlet arasında menfaat ayrılıklarının bulunmasına imkân yoktur. Müsterek bayrak altında birleşen Gürcüistan milleti, devletimiz dışında yaşayan bütün komşu milletlerle ittifak tesis edecek ve böylelikle devlet birliği yeniden kurulacak ve çöken devlet gözümüzün önünde tekrar doğacaktır. Bu devlet Kafkasya Konfederasyon Birliği olacaktır. Yolumuz ve idealimiz böyle bir birliğin tahakkukunu emretmektedir."

Biz bu ümidimizi orada, vatanımızda tahakkuk ettirmeğe vakit bulamadık. Parçalanan Kafkasya düşman tarafından istilâ edildi. Fakat bu ümit, bir ümit olarak, Kafkasya milletlerinin kalbinde sönmeyen bir ışık gibi kalmakta ve ileride tahakkukunu beklemektedir.

Gördüğünüz gibi, Kafkasya Konfederasyon Misakı, Kafkasyadan neş'et et-

mektedir. Onun bayrağı orada kaldırılmış, onun toplan borusu Kafkasyada çalınmış, ona büyük kurbanlar verilmiştir. Biz burada, hariçte, ona yalnız hukukî bir şekil verdik, onun statüsünü tayin ettik ve memleketimizde milliyet farkı gözetmeden, Azerîler, Ermeniler, Gürcüler ve Şimalî-Kafkasyalıların müştereken yaptıkları o kurtuluş mücadelesinin esaslarını kaleme aldık. Kadim zamanlardan beri Kafkasya topraklarında yan yana yaşayan bu dört millet, hayatî menfaatlerle, birbirine sıkı surette zincirlenmiş bulunuyordu ve halen de öyle kalmaktadır. Bunlardan hiç birisinin, başkasını da çekmeden ilerlemesine imkân yoktur. Biri düştüğü zaman arkasından ötekisini de sürüklüyor.

XIX ncu asırda Gürcüistanın hürriyetini kaybetmesi, bütün hür Kafkasyanın esaretini intaç ettirdi. XX nci asırda hür Kafkasyanın çökmesiyle, Gürcüistan da hürriyetini kaybetti. Bu her zaman böyle idi, ileride de böyle olacaktır. Ya hep beraber hür, veya ayrı ayrı köle olacağız. Tarihin gösterdiği üçüncü bir yol yoktur.

Kafkasya, arazi ve ekonomi bakımından vahit bir uzviyettir; buradan ne şimalin, ne cenubun yolları geçer; onların hayatî yolları başka yerlerden geçmektedir. Kafkasyadan bir tek kısa yol geçer, o da batıdan doğuya, doğudan batıya giden yoldur. Kafkasya bizi, beşeriyetin ve kültürün en kadim beşiği Asyanın kalbine sokmaktadır. Bugün bu yol kapalıdır; onu ancak hür Kafkasya açabilir; Kafkasyanın hür olmasında, dar milliyetçilik veya hudutsuz emperyalizm ile bağlı bulunmayan bütün milletlerin ve devletlerin menfaatleri vardır. Kafkasya meselesi — dünya

meselesidir. Tahakkukunun da bir tek şekli vardır, o da, Kafkasya Konfederasyonudur . . .”

Sabık Gürcüstan Cumhurbaşkanı
Noy Jordanya

Bu vesika aynı zamanda müteveffa Gürcüstan cumhurbaşkanı ve Gürcü

sosyal-demokrat partisi liderinin siyasi vasiyetnamesi olup, Konfederasyon bayrağı altında, Birleşik Kafkasyanın istiklâli uğrunda mücadelelenin devamı meselesini, karışık devrimizde muvakkat konjonktürler menfaatine şüphe altına sokan şunun veya bunun teşebbüslerini önceden reddetmektedir.

Mirza Feth Ali ve Puşkin

Yazan: Mirza Bala

Bundan 116 yıl önce, Ocak 1837 tarihinde, bir kıskançlık hâdisesi üzerine yapılan duelloda, karısının aşığı tarafından öldürülen büyük Rus şairi A. S. Puşkin, bilhassa hürriyet ve hakikat şairi olarak tanındığı için, vakitsiz ölümü ile Azerbaycanın büyük edip ve mütefekkeri Ahundzade Mirza Feth Ali'yi de, ona ithafen mesnevî tarzında bir eser yazacak kadar, müteessir etmişti. Rus çarı I. Nikola'yı "kâtil" diye tel'in eden bu eserinde Mirza Feth Ali, ezcümle, ana fikir olarak, şunu belirtmekte idi:

"Peygamberler, âlim ve şairler, ta eski zamanlardan beri, yer yüzünden zulmü kaldırmak için, zalime nasihat etmeyi kâfi zannetmişlerdir . . . Fakat

uzun tecrübeler, bu gibi nasihatların faydasız olduğunu ve bu vasıta ile zulmü yer yüzünden kaldırmak mümkün olamayacağını, ispat etti. Binaenaleyh, zulmü yok etmek için, zalime ahlâk dersi vermekten ise, mazlûma hitap etmeli ve demelidir ki: kuvvet bakımından zalimden çok daha üstün ve kudretin bakımından da çok daha becerikli olduğun halde, zulme böyle tahammül ve sabırla boyun eğmene sebep ne? . . . Uyan ve zulmü üzerinden at! . . ."

Yâni, büyük Türk şairi Tevfik Fikret'in, "insanlığı pâmâl eden alçaklığı yık, ez" diye, milleti zulme ve istipdada karşı isyana davet eden "Millet şarkısı"nda dediği gibi:

"Haksızlığın envainı gördün, bu mu kanun?
Bin türlü sefaletlere düştün bu mu devlet?
Devletse de, kanunsa da, artık yeter olsun;
Artık yeter olsun bu deni, zulüm ve cehalet."

Moskovada intişar eden rusça "Edebiyat gazetesi"nin 14. 4. 53 tarihli sayısından aldığımız yukarıdaki parçasında Mirza Feth Ali'nin, bugün için de aktüel olan ana fikri aşikârdır. Eserin kimler tarafından rusçaya tercüme edil-

miş olduğu da Mirza Feth Ali'nin Rusyaya ve Rus medeniyet ve nizamına olan alâkasını göstermeğe kâfidir. 1825 de, çar I. Nikolaya karşı isyan bayrağı açan Rus garpçıları (dekabristler) indan, menfa hayatını emperyalist Ru-

şyanın Kafkasyadaki istilâ ordusunda geçiren A. A. Bestujev-Marlinski tarafından rusçaya çevrilen bu eser 1837 ikinci teşrin ayında "Moskovskiy Nablüdatel", otuz yedi yıl sonra, 1874 de de, "Russkaya Starina" dergilerinde basıldı.

Klâsik islâmî-şark edebî üslûbunda ve müslüman şark zevkine uygun bir tarzda yazılmış olan bu mesnevî üzerinde, gerek şekil ve gerekse fikir bakımından, zerre kadar Rus tesiri bula mazsınız. Eser, Mirza Feth Ali'nin kendi kalbine hitap etmesiyle başlar. Çok eskimiş bir şark edebî şekli olan bu hitabında, Mirza Feth Ali, yine klâsik şark edebî kaide ve selikasına uyarak, baharın geldiğini, bütün nebatatın genç bir teravetle güzelleştiğini, bozkırın bir gelin gibi bezendiğini... Herkesin gülüp eğlendiğini, yalnız kendi kalbinin kederli olduğunu bildirmekte ve, bu kederin sebebi olmak üzere, Puşkinin vakitsiz ölümünü göstermektedir.

Mirza Feth Ali'ye göre:

"Lomonosov edebiyat kâşanesini deha ziyneti ile süsledi — o kâşaneyi Puşkinin tahayyülü yerleştirdi. Edebiyat devletini Derjavin fethetti — fakat o devlete hükümdar olmak üzere yukarıdan Puşkin tayin kılındı (Mirza Feth Ali, rusça "devlet" manasına gelen "derjava" kelimesiyle Derjavinin adı arasında cinas yapıyor). Karamzin kadehi, ilim şarabı ile doldurdu — bu dolu kadehi Puşkin içti"...

* * *

Puşkin 1799 da doğmuş ve 1837 yılının birinci ayında ölmüştü.

Mirza Feth Ali 1812 de doğmuş ve 1878 de ölmüştür.

Yâni Puşkin öldüğü zaman, Rus hizmetine 1834 yılının sonuna doğru girmiş olan Mirza Feth Ali'nin memuriyet hayatında üç yıl bile dolmuş değildi. Ondan evvel, Şeki'de yalnız bir yıl rusça okumuş olan Mirza Feth Ali, büyük babası Hacı Molla Ali Asgar tarafından Tiflise götürüldüğü zaman rusça bilmiyordu. Hacı Molla Ali Asgar torunununu, şark dilleri tercümanlığına alınması için, Kafkasya umum valisi baron Rozen'e müracaat ederken, Mirza Feth Ali'nin rusça bilmediğini de tasrih etmiş ve ona rusçayı öğretecek bir yardımcı verilmesini de ayrıca rica etmişti. Hizmete alındıktan sonra, Puşkinin ölümüne kadar geçen, 1835 ve 1936 yılları zarfında, Mirza Feth Ali'nin Rus edebiyat ve kültürünü doğrudan doğruya tertik ve tahlil edebilecek kadar rusça öğrenebilmesine, madeten imkân tasavvur etmek çok zordur.

Edebî eserlerini 1850 den itibaren yazmağa başlayan Mirza Feth Ali, bu tarihe kadar, yâni 16 yıl içinde rusçadan başka fransızca'yı da öğrenmeğe muvaffak olmuştu. 1863 de, Arap alfabesinin ıslâhı hususunda Osmanlı hükûmeti nezdinde teşebbüste bulunmak üzere, Istanbulu ziyaret ettiği zaman, "Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye" nin Mirza Feth Ali hakkında sadrazam Fuad Paşaya verdiği raporda, belli başlı islâmî-şark dillerinden başka, bir kaç garp dillerine de vakıf bulunduğu tasrih edildiği için, Mirza Feth Ali'nin garp dillerine vakıf bulunmasında tereddüde mahal bırakmıyor. Fakat 1837 de, "Puşkinin ölümüne" ithaf ettiği mesnevî yazıldığı zaman garp dillerinden hiç birine vakıf sayılamazdı. Vakıf bulunduğu şark dilleri, bilhassa Os

manlı türkçesi vasıtasile ve yahut aktarma yoluyla elde ettiği anlaşılan malumat neticesinde yazılmış olan "Puşkinin ölümüne" mesnevisi, yalnız Rus edebiyatından değil, Puşkin de dahil olmak üzere, Rus ediplerini yetiştiren garp edebiyat ve kültürüne daha ziyade yer ayırmıştır.

Biliyoruz ki, Puşkin, XVIII. ve XIX. asırlarda Rusyada resmî lisan sayılan fransızca okumuş ve ilk şiirlerini de bu dilde yazmıştır. Puşkin Batı Avrupa kültürünün yetiştirdiği bir şairdi. Eski Roma ve Yunan klâsiklerini okumuştun. Voltaire başta olmak üzere, XVIII. asır Fransız şairleri, bilhassa Parny Puşkin üzerinde kuvvetle müessir olmuşlardı. Mirza Ferit Ali Puşkinde ve ailelûmum Rus garpçılarında, işte bu garp zihniyetini beğenmişti. Halbuki Puşkin tamamiyle garpçı değildi. Hele demokrat hiç değildi. 1835 de, çar I. Nikolaya karşı isyan eden ve bu isyan Aralık (Dekabr) ayında vukubulduğu için, "dekabrist" adını alan liberal fikirli Rus mümtaz sınıf münevverleri, Napoleon'un Moskova hezimetini üzerine Garbî Avrupayı görmüş ve Fransa ihtilâlinin fikirlerinden mülhem olarak, Rusyadaki kölelik (krepostnoy) nizamını kaldırmak isteyen zâdegân çocukları idi. Aynı sınıfa mensup olan Puşkin, liberal fikirlere sahip olmakla beraber, o sırada cenuba sürülmüş olduğu için, Aralık isyanına filen iştirak etmiş değildi.

Puşkin sürgünden döndüğü zaman hür fikirlerinden de feragat etmiş ve "münevver mutlâkiyeti" müdafaa eden bir saray şairi haline gelmişti.

Puşkin, Aralık isyanından önce, 1821 ve 1822 yıllarında yazdığı "Kafkasya esiri", "Haydut kardeşler" ve "Bahçe-saray fiskiyesi" gibi romantik poema'la-

rını, o devirde Avrupayı alt-üst eden hürriyet fikrinin, bilhassa Bayron'un tesiri altında yazmıştı. Fakat Bayron Puşkinde, başka Rus liberallerinde olduğu gibi, yavan ve kuru bir şekle girmişti. Bayron'un mutlâkiyeti reddetmesini, ona karşı beslediği hudutsuz kini ve hürriyet uğrunda siyasî mücadele aşkını Puşkinde bulamazsınız. Puşkin, Bayron'un siyasî liberalizmini, "Kafkasya" manzumesinde olduğu gibi, mücerret tabiat güzelliğine ve onun şairane tasvirine hasretmiştir. Muhteva itibarile içtimaî liberalizmin hudutlarını aşmayan hürriyetseverlik, Puşkinde, rahakkümü reddetmekle beraber, "münevver mutlâkiyeti" idealize edecek kadar gariptir. Fransız ihtilâlinin tesiri altında yazmış olduğu "Hürriyet" şiirinde müstebitleri yalnız "ikaz ve tenkit" etmekle iktifa etmektedir. "Noel" manzumesinde hükümdarların adil kanun vazedebileceklerine kani olan şair, 1825 de yazdığı "Andre Şenier" manzumesinde milletin hâkimiyetini bir felâket telakkî etmektedir. 1827-1828 de yazmış olduğu "Büyük Petronun Arabı" adlı eserinde idealize ettiği Petroyu "münevver monarh" tipi olarak almaktadır. Puşkin yalnız Petronun mutlâkiyetine değil, "vatan-perverlik" diye aldığı emperyalizmine de meftundur. 1828 de yazdığı "Poltava" eseri bunun canlı bir delilidir. Ukrayna'nın istilâ ve Rusyaya ilhakını tasvir eden bu eser, Petronun mutlâkiyet ve vahşetine bir nevî kutsiyet payesi vermektedir. Petronun "kanlı hürriyeti" boğmasından bir zevk ve hâz duyan Puşkin, Petroya karşı çarışan Mazepa'yı alçaklığa ve ihanete bir misal olarak tasvir ettiği halde, Petroya sadık kalan Koçubey'i, namus

ve sadakat timsali olarak göstermeğe çalışıyor. "Con-Tenner" başlıklı yazısında Amerikan demokrasisini "insanın ruhunu yükselten bütün manevî değerlerden mahrum, iğrenç, hayasız, gaddar bir istipdat" şeklinde tasvir eden Puşkin feodalite mümessilleri zadeğân sınıfı hakkında şöyle yazıyordu:

"Ben hiç bir zaman, zadeğânlığa karşı, demokratik bir kin beslemedim. Ben zadeğân sınıfını her zaman, büyük ve münevver bir milletin elzem ve tabii bir tabakası olarak müralaa ettim."

İşte bu sebeptendir ki, çarlığın düşmanı ve hürriyetin yüzü dönmez mücahidi zannettiği için kendisine bir eser ithaf eden Mirza Feth Ali'nin ondan sonra yazılmış olan edebî ve felsefî eserlerinde Puşkin adına tesadüf edilmez. Esasen Mirza Feth Ali'nin, Puşkin'e ithaf ettiği eserde bile "Rus edebiyatı" ve "Rus medeniyeti" diye bir bahis yoktur ve hele ruslukla hayranlık hiç yoktur. Buna karşılık "rus" daima Mirza Feth Ali'de bir mizah mevzuu olarak karşımıza çıkmaktadır. "Medeniyet getirdiği" iddia edilen ve bundan dolayı Rus idaresine karşı minnettarlık hisleri beslediği ileri sürülen Mirza Feth Ali, "Hers-i kuldurbasan" komedisinde, Rus idaresini haydutluğun ve eşkiyalığın yüksek hamisi olarak tasvir etmektedir. Mirza Feth Ali'ye göre, dilini, örf, adet ve an'anesini, millî hususiyetlerini, dinini ve kültürünü bilmeyenler tarafından idare olunan bir millet hiç bir zaman mesut olamaz. Rusların, Azerbaycana tahmil etmeye çalıştıkları Rus kölelik nizamına göğüs geren Azerbaycan Türkü, Mirza Feth Ali'de cehalet timsali olarak aldığı Rus idaresine

karşı bir nefret uyandırmıştı. Dekabristlerle dostluğu bundan ileri geldiği gibi, Lehistan ihtilâlcileriyle sevişmesi de alelûmum Rus hâkimiyetini reddettiğinden doğuyordu. Mirza Feth Ali Rus hâkimiyetinin ve Rus siyasi-içtimai nizamının, bu nizama karşı isyana çağırarak derecede, düşmanı idi. Mirza Feth Ali devrinde Rusya, Azerbaycan'da kölelik nizamını tatbika çalışıyordu. Rusyanın kendisinde bu nizamı yıkmak isteyenlerle beraber yürüyen Mirza Feth Ali buna taraftar olamazdı. Rusya, Mirza Feth Ali'de hayranlık uyandıracak ve meftun edecek hiç bir medenî cazibeye malik değildi. Buna mukabil "Mösyö Jordan-Hekim-i nebatat" komedisi, Garbî Avrupa medeniyetinin hayranıdır. Bu eserde Fransa ihtilâli üzerine Rusyada duyulan endişeyi kabbartan Mirza Feth Ali, bu yüzden, Azerbaycanın Mösyö Jordan sayesinde, "ikinci İsviçre" haline gelmesi de tevakküfe uğramıştır.

Mirza Feth Aliyi iyi anlamak için, istipdat ve mutlakîyeti, bir devlet sistemi olarak red ve parlamentarizmi idealize eden "Kemal-üt-devlenin Cemal-üt-devle ile mükâtebesi" dikkatle tetkike şayandır. Mirza Feth Ali "Vezir-kan serabî" piyesinde, ne kadar liberal olursa olsun, bir hükümdarın, hiç bir zaman ıslâhatçı olamayacağını belirtmeğe çalışmaktadır ki, bu da Puşkinin "münevver mutklâkiyet" ve hükümdarların kanun vaz edebilecekleri tezini kökünden çürütmektedir.

Bütün bunlarla beraber, Mirza Feth Ali'nin 75. ölüm yıldönümünden bahsedilen Sovyet matbuatı, "Puşkinin ölümüne" başlıklı eseri, Rus millet ve me-

deniyetine bağlılık ve sadakatın bir timsali olarak almağa çalışmaktadır. "Puşkin hakkında ifade edilen kederden başka, bu sanatkârane eserin çok derin siyasî bir manası da vardır" diyen "Edebiyat gazetesi" muharrirlerinden Aram Grigoryan ile Z. Bunyatov'a göre Mirza Feth Ali "Puşkinin şahsında Rus milletinin manevî güzellik ve kudretini görmüştür. Bu eser, Rusya milletlerinin, ağabeyileri büyük Rus milletine karşı besledikleri derin dostluk ve sevgi an'anesinin bir delili" imis. Hatta, mevcut olmamakla beraber, "eserde, Rus milletinin Kafkasya milletlerinin ve bütün dünya milletlerinin mukadderatları üzerinde müessir rol oynaması lâzım geldiğine dair bir fikir saklı" imiş. En mühimmi ise, Mirza Feth Ali'nin: "bu eseri, Maveray-i Kafkasya'nın Rusyaya ilhakından (zapt ve istilâsından değil!) on yıllık bir zaman geçtikten sonra, yâni Maveray-i Kafkasya milletlerinin mukadderatı ile Rus milletinin mukadderatı birbiriyle kaynaşmış bulunduğu bir zamanda yazılmış olması keyfiyeti" imis...

Öyle bir "kaynaşma" ki, Puşkinin öldüğü ve eserin yazıldığı yıl, yine Sovyet İlimler Akademisinin neşrettiği vesikalara göre, umumî bir ayaklanma halinde bulunan Azerbaycanın istilâsından henüz dokuz yıl gibi kısa bir zaman geçiyordu. Yâni Gence surları üzerinde parça-parça oluncaya kadar savaşı kâhraman Cevat Han'ın mübarek kanı henüz kurumamıştı. Ve Gence camiine sığınan ve Ruslar tarafından süngüye geçirilen kadın ve çocukların dilhiraş feryadı henüz kulaklarda idi. O devrin şairlerinden Genceli Hasan ile Kazaklı Dilbazoglu Abdurrahman Ağa'nın nazma çektik-

leri "Gence kurgını" destanları, ağızdan ağıza dolaşıyordu. Rus orduları kumandanı Sisyanov'un, Gencenin bir intikamı olmak üzere, Bakû surları önünde katledilmesi ve bu münasebetle Rus ordularının bir yıl sonra Bakû'de icra ettiği katliâm halk şairlerinin mevzuu olmakta devam ediyordu. Sadık Han'ın Lenkeranda Rus i stilâ ordusuna karşı gösterdiği kahramanca mukavemet ve yarattığı hamaset destanları halk efkârını çalkalamakta berdevam idi. Ve İmam Şamil'in, daha 22 yıl devam edecek olan mücahedesini henüz yeni başlıyordu.

Azerbaycan halkının Rusyaya "bağlılığına" bakın ki, Rus hizmetinde olduğu için, öldüğü zaman, Mirza Feth Ali yalnız dört hamal tarafından defnedilmişti. Yâni, Rusya memuriyetinde olmak ve ona hizmet etmek affedilmez bir ihanet telâkki ediliyordu.

Fakat emperyalist Moskovaya lüzumlu olan vesika ve delil değildir. Sah-tekârlığın her nevini meşru ve mübah sayan ahlâkça düşük bir muhitin efradı olan bolşevikler, Mirza Feth Ali namına her şeyi uydurabilirler. Hürriyetsizlikten istifade ederek hakikatleri tahrif etmek ve umumî efkârı zehirlemek Rusyada her zaman en kolay şeylerden biri olmuştur.

Geriliğin, cehaletin, istipdadın, esaretin ve köleliğin, yâni hepsini kendi nefsinde canlandırmaya muvaffak olan, Rusyanın ve Rusyacılığın ebedî düşmanı Mirza Feth Ali, "milliyet, hürriyet, medeniyet ve demokrasi" prensipleri ile Rusyadan ve Puşkinden çok ileri bir fikir hareketinin mümessili olarak yükselecektir. Ve Azerbaycan onunla iftihar edecektir.

Matbuat hayatında 50 yıl

Yazan: S. Tekiner

Türk Basın Birliğinin Başkanı meşhur neşriyatçı ve cemaat adamı Hakkı Tarık Us'un teşebbüsü ile 1943 den itibaren Türkiye'de matbuat hayatında 50 yıl çalışmış bulunan kalem sahipleri ile Basın mensuplarına kollektif bir jübile yapılmak geleneği tesis olunmuştur. Teessüs eden bu gelenek gereğince bu jübileler her beş yılda bir defa tertip olunuyor. 1948 de aynı Birliğin teşebbüsü ile bu jübilenin ikinci serisi yapılmıştı. Şimdi de, 30 Mayıs 1953 de, İstanbul Üniversitesinin Fen Fakültesine ait büyük konferans salonunda bu gelenekli jübilenin üçüncü serisi tertip olundu. Bu defa jübileleri yapılan kalem erbabı ile basın mensuplarının sayısı 46'yı buluyordu; aralarında içtimâî, edebî ve siyasî alanda şöhret kazanmış insanlar vardır. Meselâ: Tarihî Türk Ocaklarının reisi meşhur hatip ve siyaset adamı Hamdullah Suphi Tanrıöver, meşhur siyaset ve ilim adamı Adnan Adıvar, cihanca meşhur muharrir Halide Edip, meşhur şair Yahya Kemal, Mithat Cemal, değerli âlimlerden Refik Nevzat, dilci Besim Atalay, tarihçi Ziya Şakir, gazeteci Abidin Daver, "Vakit" gazetesi başmuharriri Asım Us, jübile geleneğinin muhterem müteşebbisi Basın Birliğinin Başkanı bizzat Hakkı Tarık ve diğer bir çok meşhur isimler.

Jübilesi yapılanların listesinde, meşhur bir muharrir sıfatiyle faaliyeti Şarkın üç mühim merkezi: Bakû, Tahrân ve İstanbulda geçen Azerbaycanın olduğu kadar, Kafkasyanın da meşhur cemaat ve siyaset adamı olan sayın Mehmed Emin Resulzade'nin adı da mevcuttu.

Jübile büyük bir törenle icra edildi. 800 adamı içine alan Üniversite salonu Basın Birliğinin özel davetiyeleriyle gelen seçkin bir dinleyici kitlesi tarafından dolmuştu. Davet olunanlar arasında bakanlar, mebuslar, profesörler, yüksek rütbeli memurlar, her sınıf ve ihtisastan münevverler, matbuat müntesipleri, öğretmenler, âli tahsil öğrencileri ve türlü ilim ve kültür müesseseleri ve derneklerinin mümessilleri ve saire vardı.

Saat tam 15.30 da, jübile merasimi Türk bahriyesi müzik bandosunun çaldığı İstiklâl marşının ayakta dinlemesiyle başladı. Bundan sonra Millî Eğitim Bakanı sayın Refik Salim Burçak bir nutukla jübilesi yapılanları tebrik ile Basın Birliğinin tertip ettiği bu güzel geleneğin terbiyevî manasını belirtti. Ondan sonra Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürü Halim Alyot da tebriki ve iyi temennileri mutazammın bir nutuk söyledi. Bakan ile Müdür Ankara'dan İstanbul'a sırf bu maksatla gelmiş bulunuyorlardı.

Bunlardan sonra Türk Basın Birliğinin gelenekli başkanı Hakkı Tarık Us kürsüye geldi.

Lâtifelerle süslediği iyi tanzim edilmiş nutkunda jübilesi yapılanları kısa, fakat canlı ifadelerle karakterize etti. Jübileleri yapılanlar, hitabet kürsüsünün önünde, davetlilerin karşısında bir sırada oturuyorlardı. Hakkı Tarık Bey sıra ile isimleri tekrar edince salonun alkışlarla gösterdiği tebrik ilgisine karşı jübileleri yapılanlar ayağa kalkarak ve-

kar ve tevazu ile, selâmlayan davetlilere tebessümle mukabelede bulunuyorlardı.

Jübilesi yapılanlardan en çok alkışlananlardan biri yurtdaşıımız Mehmed Emin Resulzade idi. Hakkı Tarık Beyin nutkundan ona ait olan kısmını buraya aynen naklediyoruz. Geniş salonun bütün sandalyalarında Mehmed Emin Resulzade isminin sadece zikri şiddetli alkışları celbetti. Hakkı Tarık dedi ki:

"Mehmed Emin Resulzade, Millî Azerbaycan Müsavat Halk Partisinin lideri (alkışlar), Millî Azerbaycan Merkezinin reisi (alkışlar), eski Azerbaycan Millî Şurasının 35 yıl önce istiklâl ilân eden başı (şiddetli alkışlar), Kafkasyalı Türklerin meşhur siyaset adamı (sürekli alkışlar).

"Bunlar onun siyasî sıfatları; fakat bütün son sıfatların başlangıcıyla sıkı sıkıya müvazâ yürüyen ve zaman zaman Bakûyü, Tahranı, İstanbulu merkez yapan bir basın faaliyeti bakımından 50 yılına basmış ve yazılarının değeri, amacının kutsiliğiyle artan bir Türk yazarı.

"1903 de Bakûden Tiflisteki "Şark-i Rus" gazetesine yazı yollayan genc öğrencinin ilk sözü bir bakıma bizim gençlerin "vatandaş Türkçe konuş!" hitabını andırır.

"Bakûnün Şehir parkında gezinen kadın, erkek Müslüman gençlerin ana dilleri Türkçe yerine Rusça konuşmalarını tenkit ve muaheze ile başlayan bu kalem işyanı bizzat Stalinin nezareti altındaki takiplere rağmen Türk ulusunun insanlık haklarını koruma uğrunda devam edecektir.

"Resulzade bugün Azerbaycan tarihinin gelişimini yazıyor ve Türk Ansiklopedisi için çalışıyor; fakat içinde bir

ses, hep 1907 de yazdığı şiirin bir parçasını tekrarlamaktadır:

"Çekilmem ey herifan men
Bu meydan-i şecaatten
Bütün âlem mene derken
Çekil bir yane sakinleş!"

Resulzadenin doğru ideal uğrundaki mücadelede gösterdiği yorulmaz azmi takdir eden şiddetli ve sürekli alkışlar Hakkı Tarık Beye mukabele ediyorlar.

Jübilesi yapılanlar namına teşekkür etmek üzere kürsiye gelen millî hatip H. S. Tanrıöver söylediği parlak nutkunda keza Resulzade'nin hizmetlerini belirtiyor: "Seçkin Türk münevverlerinin ileri Türk cemiyetinin içtimâî idealleri uğrunda yorulmak bilmeyen mücahidi, aziz dost Resulzade namına karşı gösterdiği candan alâka ve tezahürat" natığı cidden tatmin ediyordu.

Gelenek mucibince aynı günde, Basın Birliğinin arşivinde muhafaza edilmek üzere, jübilesi yapılanların sesleri mikrofona alınıyordu. Bu mikrofona iki gün sonra jübilesi yapılanların eserlerinden mürekkep olarak tertip olunan serginin açılması münasebetiyle sergiye gelenler huzurunda çalınmıştır. Emin Beyin mikrofonda tespit olunan sözlerini burada aynen veriyoruz:

"Bundan elli yıl önce, 1903 de Kafkasyada neşrolunan ilk makalemde Türk öğrencilerin kendi aralarında rusça konuşmalarını tenkit etmiştim. O günden bugüne kadar geçen muharirlik hayatım bu fikri devamlı surette cerh ve müdafaaya hasredilmiştir.

Bugün emekli bir Türk muharriri sıfatıyla, burada, Müstakil Türkiye Cumhuriyetinde anılmaktan duyduğum sevinci şükranla izhar ederken, zihnimin orada, millî kurtuluşunu be-

kleyen Azerbaycan'da ve Kafkasya'da olduğunu saklamak istemem".

Jübileleri yapılanların eserlerini teşhir için açılan sergide, Emin Bey Resulzade'ye ayrılan kısım en çok kitaplı bulunanlardandı. Burada eser olarak yalnız kitaplar, risaleler ve kısmen de dergiler teşhir edilmiştir. Teşhir olunabilen eserler arasında Emin Bey'e ait olanlardan şunları kaydedelim:

Azerbaycan Cumhuriyeti, Keyfiyet-i Teşekkülü ve şimdiki vaziyeti. İstanbul 1922.

Asrımızın Siyaseti, İstanbul. 1923.

Milliyet ve Bolşevizm. Türkçe ve Farsça. (Makaleler mecmuasından ibaret olan bu eserde Emin Beyin kaleminde çıkan esaslı makalelerden başka Azerbaycan, Gürcüstan, Şimalî Kafkasya ve Türkistana ait makaleler dahi vardır) İstanbul. 1928.

İhtilâli Sosyalizmin İflâsı ve Demokrasinin geleceği. İstanbul. 1928.

O Panturanizm ve svyazi s Kavkazskoy Problemy (Kafkasya meselesiyle ilgili olarak Panturanizm hakkında). Rusça. Varşava. 1934.

L'Aserbeidjan, Fransızca. 1934.

Das Problem Aserbeidschan. Almanca. Berlin 1938.

Azerbeidjan ve Walcie o Niepodległość (İstiklâl mücadelesinde Azerbaycan). Lehçe. Varşava. 1938.

Azerbaycan Kültür Gelenekleri. Ankara. 1949.

Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı. Rusça 1936. Türkçe birinci tabı — Berlin 1936. İkinci tabı — Ankara. 1950.

Çağdaş Azerbaycan Tarihi. Ankara. 1951.

Azerbaycan Şairi Nizamı. Edebî-tarihî araştırma. Millî Eğitim yayını. Ankara. 1951.

Bunlardan başka bir çok broşürler ve türlü zamanlarda Emin Bey tarafından neşredilmiş bulunan dergiler.

Seçkin Türk mahzerinin Azerbaycanın ve Kafkasyanın emektar mücahidi ve istiklâl ideologuna karşı gösterdiği sıcak alâka ve sevgi tezahürleri bu anda Üniversite salonunda bulunan bizleri cidden kanatlandırdı. Kalemin mukteditir mümessili ve Azerbaycan millî-kurtuluş hareketinin rehberi Emin Beyin şahsında biz mücadele eden Azerbaycan ile Kafkasyanın bir sembolünü görüyor; bunların, yani Azerbaycan ile Kafkasyanın menfaatlarının kardeş memleketin en iyi kısmınca bu kadar anlayışla karşılandığına candan seviniyorduk. Bir kardeş memleket ki bugün cihan çapında inkişaf eden umumî demokrasi hareketinin hatırı sayılı bir uzvudur, Atatürkün memleketi ki millî-kurtuluş hareketinin muvaffak olmuş bir örneğidir!

Kadıköy, 7. 6. 1953

"Birleşik Kafkasya": Sayın Mehmed Emin Resulzade'nin Azerbaycan ve Kafkasyaya yaptığı değerli hizmetleri çok iyi bilen dergimiz heyeti tahririyesi, Emin Beyin siyasi, içtimai ve basın faaliyetinin 50 nci yıldönümü münasebetiyle en samimi tebriklerini sunar ve kurtuluşu ile istiklâli uğrunda bütün hayatını vakfettiği vatanına çabuk kavuşmasını canı gönülden temenni eder.

Dergimizin aldığı malûmata göre, Kafkasya İstiklâl Komitesi riyaset divanı, Sayın Mehmed Emin Resulzade'ye çok sıcak bir ifade ile yazılmış bir mektup göndererek, kendisine siyasi, içtimai ve basın faaliyetinin 50 nci yıldönümü münasebetiyle en iyi temennilerini bildirmiştir.

Şimalî-Kafkasyalıların faciası

Yazan: M. Devletbey

1945 yılının Mayıs günleri Şimalî-Kafkasyalıların millî matem günleridir.

1941 yılında Almanya Sovyetler Birliğine harp ilân edince, SSCB nin esir milletleri, bolşevizmin sonu geliyor diye derin bir nefes aldılar; harbin başlangıcını, Kafkasyalılar dahil, bütün Sovyetler Birliği halkları gizli bir sevinçle karşıladılar.

Asıl mesele Kafkasyalıların Almanlara karşı olan sempatilerinde değil, fakat hürriyetini, dinini, adetlerini gasbederek, onları zorla kolhozlara sokan bolşevikler tarafından son derece bitkin hale gelen Kafkasyalıların, bolşevizmle silâhlı mücadeleye girişmek için şeytanla bile ittifak yapmaya hazır olduklarında idi.

1944 yılı başında, Almanlar Kafkasya cephesinden çekilirken, Şimalî-Kafkasyalılar çoluk çocuklarıyla birlikte ve kendi vesaitleriyle, asırlardanberi yaşadıkları toprakları terk ederek, Batıya hicret ettiler. Onlar, çekilen Alman ordularını yavaş yavaş takip ederken, yabancı ülkelerdeki meçhul istikbali Sovyet mezalimine tercih ediyorlardı. Onlar, gruplar halinde ve yolda temayüz etmiş kendi şeflerinin idaresi altında, arabalarla, atlarla ve bazen de yaya olarak hareket ediyorlardı.

Uzun ve yorucu yolculuktan sonra, onlar, işte bu suretle Avusturyaya kadar geldiler ve orada Drava nehri vadisinde yerleştiler.

Yine o civarda, Lienz'den Oberdrauburg'a kadar, Kafkasyalılar gibi bolşeviklerden kaçan ve miktarları 30 bin kişiyi bulan Kazaklar yerleşmişti; Ober-

drauburg'dan Dellach'a kadar olan yeri de 8000 kadar Şimalî Kafkasyalı işgal etmişti.

Onlar, 1945 yılında Almanyanın teslim olduğunu burada işittiler ve kısa bir zaman sonra da müttefik ordularıyla karşılaştılar. İhtiyarlar, kadınlar ve çocuklar, yanı başlarından geçen galipleri teccüsle seyrederken, müttefiklerin zaferinin kendilerine sakın bir hayat ve saadet getireceğini ümit ediyorlardı.

İngiliz ordusu Avusturyanın bu kısmını işgal edince, bütün mültecilerin idaresi onların eline geçti. Yeni idare onları bir araya topladı ve kurduğu kamplara enterne etti. Kafkasya mültecileri, mültecilerin vaziyeti ve vatanlarını niçin terk ettikleri hususunda İngiliz kumandanlığına malûmat vermek için, general Kılıç Girey, doktor Koçkar ve başkalarından müteşekkil bir delegasyonu mezkûr kumandanlığın merkezi bulunan Spital şehrine gönderdiler. İngiliz generali bu heyeti çok iyi kabul etti ve imkân nispetinde Kafkas mültecilerini Yakın Şark Müslüman memleketlerine göç etmelerine yardım edeceği vaadinde bulundu.

Geri dönen heyetin, mültecilerin umum toplantısında, İngiliz kumandanı ile yaptığı müzakerenin neticesi ve Müslüman devletlerinden birine yollanacakları hakkında verdiği raporu, mülteciler büyük bir sevinçle dinlediler.

Bu arada, mültecilere çadırlar ve galiplerin eline harp ganimeti olarak geçen Alman askerî iaşe anbarlarından bol miktarda gıda maddeleri dağıtıldı.

Şimalî Kafkasyalılar, Drava nehri kıyısında bulunan Dellach mahallinde, general Kılıç Girey idaresinde bir mülteci kumanda heyeti teşkil ettiler. İngilizler de teşekkül eden kumanda heyeti nezdine bir tabur asker gönderdiler. Hemen Şimalî Kafkasyalıların yanı başında bulunan Kazaklar da, general Damanov, Berlin'den gelen general Krasnov ve Yugoslavyadan gelen general Şkuro idaresinde, Şimalî Kafkasyalılar gibi bir kumanda heyeti vücade getirdiler. Kazaklar, görünüşe göre, kendilerini, generallerinin himayesi altında çok iyi hissediyor ve vaziyetin sağlamlığına inanıyorlardı.

Fakat bu sakin ve sevinçli haleti ruhiye ancak Mayıs sonuna kadar devam etti. Şimalî Kafkasya ve Kazak mültecilerinin vücade getirdikleri tabur teşkilâtları ve kendilerini müdafaa etmek için bir miktar silâhları vardı. Onlara, artık ihtiyaç olmadığı için, silâhlarını teslim etmeleri ve taburlarını dağıtmaları emri verildi. Silâhlarını teslim eden ve taburlarını dağıtan Şimalî Kafkasyalılarla Kazaklara, kamp haricine çıkmaları yasak edildi ve onlar da diğer mülteciler gibi, enterne vaziyetine geçtiler. Onların, Sovyetlere teslim edilecekleri mevzu bahis bile değildi ve kimse bundan henüz şüphe etmiyordu.

Fakat 20-25 mayısta mülteciler kampında hoparlörle teçhiz edilen bir otomobil پیدا oldu. Evvelâ mültecilerin nazarı dikkatini celbetmek için Sovyet müzik ve şarkıları çalındı. Bundan sonra aynen şu tebligatta bulunuldu: "Sovyet vatandaşları! Biran evvel vatanınıza dönmeniz için bütün tedbirler alınmıştır!"

Bunun üzerine panik baş gösterdi ve herkes birbirine "sahiden bizi bolşevik-

lere teslim edecekler mi" diye sualler sormaya başladı. Heyecan gittikçe artıyordu ve bir çokları derhal kumandanlığa acele mektup gönderilmesini talep ediyorlardı. Bütün mülteci gruplarını dolaşan general Kılıç Girey, onları teskin etmeğe ve teslimin mevzu bahis olmadığına inandırmaya çalışıyordu. Generalin iddiasına göre, Batı demokrasisi hiç bir zaman kimseyi zorla teslimine müsaade etmeyecektir ve bu tebliğ, yalnız gönüllü olarak, vatana dönmek isteyenlere aittir.

Fakat 26 mayısta, İngiliz kumandanlığından, mültecilerin kumanda heyetine, İngiliz kumandanına takdim edilmek üzere, 27 Mayıs sabahı toplanması emri geldi. Emirde ayrıca, onları kumandanın yanına götürmek için tahsis edilen 5 kamyonun muayyen saatte hazır olacağı bildiriliyordu. 27 Mayıs sabahı saat 9-10 raddelerinde başta general Sultan Kılıç Girey olmak üzere, Kafkasyalıların, miktarı 150 kişiyi bulan bütün grup şefleri ve kumanda heyeti toplanarak, kamyonlara bindiler. Gidenlerden bazıları, gerçekten kumandana takdim edileceklerine inanarak, millî elbiselerini giymişlerdi. Fakat onlar kamyonlara henüz yerleşmeden, anide zuhur eden bir tabur tarafından kuşatıldılar ve sıkı bir muhafaza altında evvelâ Spital şehrine götürüldüler, sonra da, katledilmek üzere bolşeviklere teslim edildiler.

Kafkasyalılardan sonra, aynı tarzda, Kazak subayları da teslim edildi.

Hemen aynı zamanda tanklarla kuşatılan binlerce mülteci arasında heyecan ve galeyan başladı. Küçük bir tankın üzerine çıkmış bulunan bir müttefik subayı kuşatılan mülteciler kampındaki ayrı ayrı grupları dolaşarak, tercüman

vasıtasile, "şefleriniz ve subaylarınız Sovyetlere teslim edildi, hepinizin de vatana dönmeniz icabetmektedir" diye tebligatta bulundu.

Dehşet içinde kalan mülteciler siyah bayraklar çekerek, gruplar halinde dua etmeğe ve Allah'tan şefa'at dilemeye başladılar. Fakat hiç bir şey para etmedi. Sovyet hükûmetiyle imzalanan Yalta anlaşmasının, daha kuvvetli olduğu meydana çıktı. Müttefik orduları anlaşma hükûmlerini infaz etmek mecburiyetinde idiler.

28 Mayıs'tan 1 Haziran'a kadar, Drava nehri kıyısındaki Dellach istasyonunda Kafkasyalıların zorla kamyonlara bindirilmesi ameliyesi icra edildi ve bedbaht mültecileri hamil kamyonlar arka arkaya, yirtıcı hayvanlar gibi kurbanlarını bekleyen Sovyetlerin bulunduğu hududa doğru yollandılar.

Drava nehri kıyıları ve Dellach istasyonu civarı bedbaht mültecilerin attıkları ve bıraktıkları arabalar, atlar, ev eşyası ve saire ile doluydu. Eşya, artık kimseyi alâkadar etmiyordu. Drava

nehri vadisi boyunca, son veda göz yaşları ile ıslanmış Kafkas eyer ve yamçıları dağınık bir şekilde yatıyordu. Kafkasyalıları bir mucize kabilinden, Alp dağlarına kadar getirdikleri canlarını boşuna kurtarmağa çalışıyorlardı. Haricen o kadar Kafkasyayı andıran yabancı, soğuk dağlar, onları yirtıcı bolşeviklere teslim etmek için götüren kamyonların gürültüsü altında, bir serap gibi, ufkun arkasında kayboluyordu.

Yegâne "cinayetleri" kızıl cellârlardan canlarını kurtarmak olan binlerce Kafkas mülteciyi, ikinci dünya savaşı sonunda, işte böyle bir fecî akıbete uğradılar.

Biz, kardeşlerimizin fecî ölümünün 8 nci yıldönümünde, onların ızdırapları ve akıttıkları kanları önünde tazimle eğiliyoruz.

Dravada Bolşevik cellâtları tarafından katledilen bütün Şimalî Kafkasyalıların ebedî hatırası kalbimizde daima yaşayacaktır.

Tarih boyunca komünistvari fikir ve hareketler

Yazan: S. Tekiner

Yeni Zamanlar:

Sosyalist ve komünist fikirlerinin formülleşmesiyle fiiliyatta tatbiki, yeni zamanlarda had bir safhaya girmiştir.

Büyük Fransız İhtilâli sıralarında cemiyetin yeni baştan tanzimini için ileri sürülen fikirler arasında bazı sosyalist ve komünist fikirlerin de yer almış ol-

duğuna şahit oluyoruz. Meselâ, Jakobinlerin sosyalist olduğunu iddia edenler vardır.

Jakobin ilerigelenilerinden J. P. Marat'ın, neşrettiği "Halk Dostu" gazetesinde, yoksul halkın menfaatlarının müdafaa etmiş olduğu bir hakikattir. Fa-

kat, bunun için mutlaka sosyalist veya komünist olmak lâzım gelmez. Nitekim, esasen halkın menfaatlarını koruyan Jakobinler, mülkiyet hakkının dokunulmazlığını ilân eden 1793 anayasasıyla, sosyalist veya komünist olmadıklarını fiilen ispat etmiş bulunuyorlardı.

Direktövar devrinde, fikirlerinde bir komünist kadar ileri giden Babeuf ise, yalnız bir kaç taraftar toplayabilmişti.

XIX ucu yüzyılda sanayinin inkişafı ile ilgili olarak patron-işçi münakaşaları da bir hayli ilerlemiş bulunuyordu. Sosyalist fikirlerin aktüelleşmesi de bu devre rastlar. Ferdîyetçiliğe karşı vaz edilmiş olan ve "Cemaatçılık" manasına gelen sosyalizm teriminin zuhuru da gene bu devrin eseridir (1830).

Bu devrin sosyalist ıslâhatçıların dikkatini çeken iki esas nokta vardı: 1) Siyasî hürriyetin mevcudiyetine rağmen, iktisadî sefalet hâlâ devam edüp gitmemektedir. 2) İstihsal ve millî servetin artmasıyla birlikte işçinin sefaleti de artmış bulunuyor.

Bu devirden itibaren cemiyetin yeni baştan tanzimi ile meşgul olan sosyalist ıslâhatçı ve nazariyecileri en çok meşgul eden şu iki nokta idi: Mevcut içtimâî nizamın tenkidi ve tesisi mutasavver yeni cemiyet nizamı esaslarının tesbiti.

Sosyalistler, istihsal vasıtalarının umumileştirilmesiyle, işçi cemiyetlerinin idareyi ele almalarını ve serbest rekabet neticesi olan istihsaldeki anarşi yerine, iktisadî hayatın plânlaştırılmasını talep ediyorlardı.

Siyasetle iştigal etmeyen ilk sosyalist ıslâhatçıları ihtilâlcî de değillerdi. İnsanların fitraten masum ve kâinatın da

ahenkta yaradılmış olduğuna kani bulunan bu ilk sosyalistler, sulh ve ikna yoluyla hususî mülkiyetle ferdî idare ve serbest rekabetin cemiyetten sökülüp atılacağından şüphe etmiyorlardı.

XIX ucu yüzyılın ortalarından itibaren sosyalistler, içtimâî meselelerin hallinde siyaset ve ilmî usullerden de faydalanmayı düşündüler.

Fransız işçileri arasında sosyalist fikirlerin yayılması, 1830 yılı ihtilâlinde sonraki devre rastlar. Bu devrin ilerigelen sosyalistleri Cabet ile Lui Blanc'dır. Siyasî ve içtimâî fikirlerin birleşmiş bulunduğu 1848 yılı ihtilâli, Lui Blanc'ın fikirlerinden mülhem bulunuyordu.

Lui Blanc'a göre devlet, bütün fertlerden topladığı borç sermaye ile içtimâî bir imalâthane kuracaktır. Bu imalâthaneler, rekabet neticesi olarak hususî imalâthaneleri tasviye edecek ve bununla da millî servet, içtimâî imalâthanelerin sahibi bulunan halkın eline geçmiş olacaktır. Lui Blanc'a göre, yeni ve mes'ut bir cemiyet, ancak bu zaman teessüs edecektir.

1838 tarihinde İngilterede vukubulan chartisme hareketi de bu gibi fikirlerin pratik alana konmasını istihdaf ediyordu. Chartisme hareketine katılmış olan yüzbinlerce insanın çoğu, bu hareketten iktisadî menfaatler sağlamayı tasarlamış olan işçilerdi. İstihsal vasıtalarının devletçe umumileştirilmesiyle iş saatlerinin azaltılması, chartist'lerin bayhıca taleplerini teşkil ediyordu.

XIX ucu yüzyılın başlarında Almanya'da sosyalist fikirlerin yayıldığını görüyoruz. Mevcut cemiyet nizamını şiddetle tenkit eden meşhur filozof Fichte, bütün iktisadî hayatı devletçe idare edilecek yeni bir içtimâî nizamın tesisini tasavvur ve tavsiye ediyordu.

1835 nci yıldan itibaren aktüel bir mevzu olmaya başlayan Almanyanın yeniden birleştirilmesi fikrinin de Almanyadaki sosyalist hareketler üzerinde müessir âmillerden birisini, hatta en önemlisini teşkil ettiğini kaydetmeliyiz. Bu maksatla Almanyada kurulmuş olan ilk cemiyetler ihtilâlciler idiler. Bu gibi cemiyetlerin en önemlilerinden birisi, 1836 ncı yılda teşekkül eden "Adiller İttifakı" idi. Bu teşekkülün elebaşlarından olan Weitling adlı Magdeburg'lu bir terzi devrin siyasî hâdiselerinde önemli bir rol oynamıştır.

Sosyalizmin en maruf siması olarak bilinen Karl Marks da bu teşekküle dahil bulunuyordu. 1847 yılında Londra'da toplanan kongrede, Marks'ın teklifi ile adını ve programını değiştiren bu teşekkül, "Komünistler İttifakı" adı ile beynelmilel bir propaganda merkezine inkılâp ediyor. Mahut Komünist Beyannamesi de bu kongrede kabul edilmiştir.

İlân edildiği günden beri pürüzsüz bir kardeş katliâmı demek olan sınıflar mücadelesi fesadı ile, bütün dünyayı daimî bir huzursuzluk ve insanlık medeniyetini de imha tehlikesi karşısında bırakmış olan fitnefücur vesikası, işte budur.

Komünist Beyannamesinin ilânından bu yana bir sıra kayda değer siyasî hâdiseler cereyan etmiştir. Bilhassa, başta Lenin'in bulunduğu Rus komünistleri, uzun zamandanberi bahsedüp durdukları sözde demokrasi davasına ihanetle, çevirdikleri müteaddit entrikalarla, karakteriz ve mütereddit Rus demokrat ilerigelenlerinin affedilmez hatalarından bilistifade, 1917 inci yılın Ekim ayında Rusyada iktidarı gasbederek hür insan düşünüş ve hareketlerine sed çe-

ken komünist bir rejim tesisine muvafak oldular.

Fertlerini bir robot haline getirmekle gaddar bir diktatörlük kurmuş olan Rus komünistleri, bugün Rusyada artık sosyalizmin gerçekleşmiş olduğunu iddia ediyorlar.

Acaba bugünkü Sovyetler Birliği denen fertler ve milletler hapishanesinde sosyalizmin gerçekleşmiş olduğunu iddia etmek mümkün müdür?

Enbasit ticarî muameleler de dahil, topyekûn iktisadî hayatı mutlak kontrol altında tutmasına rağmen, fertlerinin en zarurî ihtiyaçlarının dahi muntazam surette karşılanmasında hiç bir mesuliyet yüklenmemiş olduğu sonucu gelmez iktisadî sıkıntılar, başka bir tabirle tam bir sefaletle sabit bulunan bir rejimde, sosyalizmin gerçekleşmiş olduğundan nasıl bahsedilebilir?

Bütün hususiyetleriyle pürüzsüz bir devlet kapitalizmini andıran, köylüsünden münevverine kadar bütün halk zümrelerinin iş hayatları boyunca mecburî hizmete tâbi tutulduğu, fakat çok ucuza mal olan bu bol müstahsil kuvvete rağmen, daimî bir sefaletin de biran bile eksik olmadığı bir cemiyette, insan emeği istismarının ilgası demek olan sosyalizmin gerçekleşmiş olduğu nasıl iddia edilebilir?

Hakikaten bugünkü Sovyetler Birliği, bir zamanlar Lui Blanc'ca mutasavver bir içtimâî imalâthane haline gelmiştir. Fakat şu farkla ki, burada işçi, istihkakını hakkıyla talep etmeğe cesaret edemediği zalim bir patron için, karnını bile doyuramadan ölesiye çalışmakta ve emsaline raslanılmaz bir şekilde de istismar edilmektedir. Bütün bu ağır çalışma şartlarıyla birlikte Sovyet işçisi, siyasî hürriyetler bir tarafa, üste-

lik çalışma hürriyeti gibi en iptidai insan haklarından dahi mahrum bırakılmıştır. Meselâ hiç bir Sovyet işçisi, umumiyetle Sovyet ferdi, çalıştığı müesseseden ayrılmak hakkına sahip değildir. Bu gibi hallerde behemehal, ya bir sihhî rapor veya müessese müdürlüğünün, yâni hükûmetin muvafakatının alınması şarttır. Bunun haricinde işinden ayrılanlar cezai müstelzimdirler.

Sovyetler Birliğindeki içtimai adaletsizlik ve müsavatsızlık, dünyanın hiç bir medenî memleketinde yoktur. Stahanovculuk, Krivonosovculuk, Vincogradovculuk ve sair buna benzer adlar altında, halkın bütün zümreleri arasında husule getirilen aristokrasi tabakalarının sahip bulundukları geniş imtiyazlara, dünyanın hiç bir tarafında raslanılmaz. Yalnız bu Sovyet aristokrasi

tarafından desteklenen küçük bir tiranlar grubu bu büyük memleketin idaresini geniş halk kitlelerinin arzuları hilâfına olarak, yalnız tethiş ve zulüm sayesinde ellerinde tutabilmektedirler.

Ote taraftan "Rus emperyalizminin korkunç bir silâhı" haline gelmekle artık bir ideoloji olmaktan çoktan çıkmış olan komünizm bugün, marksist enternasyonalizminden ziyade, Rus şovenizmini temsil etmektedir.

Fakat, insan cemiyetinin tabii esaslarını yıkmakla tabiat kanunlarına karşı gelen komünizmin, "insanlara hürriyet, milletlere istiklâl" parolasını benimseyerek, insanlık medeniyetini de yaşatmaya azmetmiş bulunan Hür Milletlerin bu derin iman ve sarsılmaz iradeleri karşısında ergeç yıkılacağından asla şüphe edilmemelidir.

Kafkasya Cumhuriyetlerinin istiklâl günü

21 Mayısta, Münih'te, "Deutsche Hof" oteli salonlarında, Kafkasya Istiklâl Komitesinin teşebbüsüyle, Kafkasya Cumhuriyetlerinin 35 nci istiklâl yıldönümlerini tes'it etmek için bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda Kafkasyalılardan başka, misafirler meyanında Bavyera hükûmet temsilcisi, esir milletler millî teşekküllerinin mümessilleri ve gazeteciler bulunuyorlardı. Riyaset divanına tahsis edilen masada başta başkan M. E. Resulzade olmak üzere Kafkasya istiklâl Komitesi riyaset divanı yer almıştı. K. I. K. başkanı Sayın M. E. Resulzade toplantıyı açarak, şunları söyledi:

Aziz dostlarımız, muhterem misafirlerimiz!

Kafkasya Istiklâl Komitesi adından sizleri selâmlarım. Toplantımızı huzurunuzla şereflendirdiğiniz için sizlere teşekkür ederim.

Bugün burada, bu mütevazî mahferde, biz, Kafkasya için tarihî ehemmiyeti haiz büyük bir hâdisenin, millî müstakil devletler kurduğumuzun yıldönümünü tes'it ediyoruz.

Bundan 35 yıl evvel, 1918 in mayısında Kafkasya milletleri en yeni tarihlerinin siyasî baharını derketmişlerdi. Tahaddüs eden tarihî fırsattan faydalanan Kafkasya milletleri biribiri ardından siyasî istiklâllerini ilân ettiler. 11 mayısta Şimalî-Kafkasya, 26 mayısta Gürcüstan, 28 mayısta Azerbaycan ile Ermenistan millî hâkimiyetlerini tah-

akkuk ettirmek suretile birer devlet kurdular, asırlık çar istilâsından kurtuldular.

Fakat heyhat, Kafkasyanın bu siyasi baharı uzun sürmedi; milletlerimiz yeniden ağır imtihanlara maruz kaldılar. Sovyet-bolşevik istilâsının sert kışı başladı. 33 yıldan beri milletlerimiz bu istilâ rejimine, millî esarete ve sosyal istismara karşı amansız bir mücadele yürütüyorlar. Dramatik bir şekil alan bu mücadelede milletlerimizin bütün tabakaları hadsiz kurbanlar veriyor; Kafkasyanın en iyi evlâtları reşadet ve celâdetle şehadet camını içiyorlar.

Yalnız bizim değil, aynı zamanda, insanlığın en yüksek idealleri uğurunda kurban giden bu kahramanların aziz ruhlarını terhim için ayağa kalkalım.

* *

Biz Kafkasyalı mülteciler, bulunduğu malûm şartlar sebebiyle istek ve arzularını serbest olarak bizzat ifade etmek imkânında olmayan mücadeleciler Kafkasyanın iradesine tercümanız.

Bir an için olsun durmadan devam eden büyük mücadelenin muvaffakiyetle başarılmamasını temin için girişilen ağır tecrübe, bize millî-kurtuluş hareketlerindeki hamlelerin birleştirilmesini emretmektedir. Komitemizin riyaset divanı azası Dr. Magalaşvili bizi birleştiren müşterek program ve taktik esaslarını muhtevî beyannameyi okuyacaktır. Ben ise, kısaca buna işaret etmek isterim ki, 1918 mayıs kararlarıyla milletlerimiz kendi mukadderatlarını, şahsî hürriyeti ile millî istiklâl fikirlerini terviç eden umumî demokrasi cephesinin mukadderatıyla bağlamışlardır. Bu cephede ise, bildiğimiz vechile, birleşmiş

milletler halinde, medeniyet dünyasını tehdit eden komünizm ile Rus-bolşevik tehlikesine karşı durmaktır.

1918 mayıs beyannamelerinin özünü teşkil eden hürriyet ve istiklâl idealinin galip geleceğine inanmış bulunan bizler, beklenen umumî zaferin aynı zamanda bizim de zaferimiz olacağına şüphe etmiyoruz.

Kafkasyalı milletlerin hâkimiyet hakları tahakkuk edecek, istiklâlleri geri alınacaktır.

Yaşasın Müstakil Kafkasya Cumhuriyetlerinin Konfederatif ittihatları!

*

Bundan sonra K. İ. K. riyaset divanı azası Dr. Magalaşvili, mükemmel almancaşıyla Kafkasya İstiklâl Komitesi'nin beyannamesini okudu:

KAFKASYA İSTİKLÂL KOMİTESİNİN BEYANNAMESİ

Bundan tam 35 yıl evvel, Mayıs 1918'de, birinci dünya savaşı esnasında, Kafkasyalıların bir asırlık millî-kurtuluş mücadeleleri, millî ideallerinin tahakkuku ile neticelendi. Rus hâkimiyetinden kurtulan Azerbaycan (28 Mayıs), Ermenistan (28 Mayıs), Gürcüstan (26 Mayıs) ve Şimalî-Kafkasya (11 Mayıs) istiklâllerini ilân ederek, cumhuriyetçi-demokratik esaslar üzerinde müstakil devletlerini kurdular.

İhtilâlin en kızgın zamanında teşekkül eden genç Kafkasya Cumhuriyetleri, yeni hayatın kuruluşunu, sabık çarların muazzam imparatorluğunu saran varandaş savaşı ve anarşinin güç şeraiti içinde ele almak mecburiyetinde kaldılar. Fakat bütün güçlüklerle rağmen, kurtulan milletlerin millî hayatları, hürriyet, müsavat ve sosyal adalet

prensiplerine dayanan köksal ıslâhat ile yenilendi.

Kısa bir zaman içinde mükemmel bir nizam kurabilen Kafkasya, anarşiden ve hayvanlaşmış bolşevizmin vahşi talimatından kaçan insanların melce buldukları bir vaha haline geldi.

Kafkasya devletlerinin istiklâli evvelâ Türkiye ile Almanya, sonra İran ve daha sonra birinci dünya savaşının galipleri irilâf devletleri tarafından tanındı. Dört Kafkasya Cumhuriyeti hükûmetlerinin delegasyonları Parise sulh konferansına davet edildiler ve orada onlara, devletlerinin istiklâllerinin tanındığı bildirildi, bu arada Gürcüstan hukuken dahi tanındı.

Kafkasya Cumhuriyetlerinin istiklâli keza Sovyet hükûmeti tarafından da tanındı.

Millî kuruluşlarına devam eden Kafkasya Cumhuriyetleri siyaset adamları, birleşmek lüzumunu tamamile idrak ederek, Tifliste aktettikleri konferanslarda, askerî kuvvetler ve diplomatik faaliyetin gümrük ve para emisyonunun birleştirilmesi meselelerini ele alarak, Kafkasya Konfederasyon meselesini müzakereye başladılar. Maalesef, Kafkasyalıların bu sakin çalışmaları, kızılordunun haince saldırmasıyla sekteye uğradı. Kızılordu, kanlı muharebelerden sonra, birer birer Kafkasya Cumhuriyetlerini istilâ etti ve 18 Mart 1921 de Batumda atılan son kurşunla bütün Kafkasya müstevlilerin eline geçti.

O zamandan beri Kafkasyada, Sovyet propagandasının iddiasına göre, gûya Kafkasya Cumhuriyetlerinin işçi ve köylüleri tarafından yardıma çağırılan Sovyet hükûmetinin şiddetli rejimi hüküm sürmektedir. Bu, hiç bir esası

olmayan kızıl bir yalandır. Bütün Kafkasya Cumhuriyetleri ahalisinin, bazen hakikî savaş karakterini taşıyan ayaklanmalardaki müşterek hareketleri, Sovyet diplomasisi ve propagandacılarının yalanını tekzip eden mükemmel bir delildir. Moskof bolşevikleri milletlere yaptıkları mezalimi örtbas etmek için, Sovyetler Birliği "Stalin anayasası"na, birliğe gönüllü girmek ve çıkmak hakkını derpiş eden maddeler vazetmişlerdir. Halbuki, şimdiye kadar her hangi bir cumhuriyetin Sovyetler Birliğinden çıktığı görülmemiştir. Çünkü orada, halkın serbest reyîâmı diye bir şey mevcut değildir.

Kafkasya milletlerinin, Kafkasya savaş zamanında, çar ordularına karşı istiklâlleri uğrunda yaptıkları kahramanca mücadeleleri bütün medenî dünyanın ve hatta bizzat Karl Marks'ın hayranlığını mucip olmuştu. 1864 yılında bütün Kafkasyanın istilâsından bir gün sonra, Karl Marks, Engels'e şöyle yazıyordu: "Rusların Kafkasyada yaptığı ve Avrupanın bigâne kaldığı dehşetli teşebbüs, Ruslara büyük imkânlar sağlamaktadır. Ben, Polonya isyanının tenkili ile Kafkasyanın istilâsını, 1815 den beri vukua gelen en mühim Avrupa hâdisesi olarak kabul ediyorum" (Karl Marks ve Engels, Külli-yatı, cilt: 22, sahife: 188).

Kendilerine marksist diyen Sovyet emperyalistleri, ikinci dünya savaşı esnasında, gözümüzün önünde, Karl Marks'ın hayran kaldığı hemen o milletin bir kısmını yok ettiler. Çeçen-İnguş, Karaçay-Balkar, Kırım ve Kalmık cumhuriyetleri tasfiye edildi ve ahalisi, gûya ikinci dünya savaşı esnasında Sovyet vatanına "hiyanetle" suçlandırılarak imha ve Orta Asya çölleriyle Sibiryâ

tundralarına sürgün edildi. Bütün bir halkı hiyanetle suçlandırmaya imkân var mıdır? Bütün deliller şunu ispat ediyor ki, bu, hiyanet olmayup, Kafkasyalıların bin yıllık tarihleri boyunca müdafaa ve mücadele ettikleri istiklâl arzuları idi.

Stalinin ölümüyle Sovyetler Birliğinde hiç bir şey değişmedi ve hiç bir şey değişmeyecektir. Malenkov-Beriya-Molotov triumvirası'nın sovyet ve demokrat rejimlerinin "bir arada yaşayabilecekleri" hakkındaki sulhperver hareketleri ve teminatları yalan ve riyadan ibarettir.

Kolhozlarda, imalâthane ve fabrikalarda cari mecburî emek — kölelik sistemi, halk emeğinin ve Moskova için yağma edilen servetlerin istismarına küstahça devam etmektedir. Tarihimiz ve millî kahramanlarımız, millî kültürümüz, edebiyatımız ve ilim adamlarımız "millî sapıncılık" bahanesiyle sistematik bir surette takibata uğruyorlar. Son Kafkasya haberleri, yeni Moskof hükûmetinin Gürcüstan, Ermenistan, Azerbaycan ve Şimalî-Kafkasyada giriştiği temizlik "ameliyatı" ile ilgili olarak, tehlike çanını çalıyorlar.

Kültür, dünyayı görüş tarzı ve iktisadî gelenekler itibarile Kafkasya ile Rusya tam manasile iki ayrı dünyadır. Kafkasya, tarihî ve jeopolitik vaziyeti dolayısıyla, vahit bir devlet teşkil etmelidir. Bu devletin orada yaşayan milletlerin saadet ve inkişaflarını en iyi bir şekilde temin edeceği şüphesizdir. Akdeniz kültüründen feyz alarak inkişaf eden Kafkasya milletlerinin hususiyet ve psikolojileri, Kafkasya milletlerinin sıkı vahdetini ve müşterek hatı hareketlerini emretmektedir.

1918 Mayıs beyannameleri prensipleri üzerinde sıkı surette duran Kafkasya İstiklâl Komitesi, Kafkasya milletlerinin, bilhassa bu tarihî davalarının tahakkuku için çalışmaktadır.

Kafkasya İstiklâl Komitesi, bu unutulmaz Mayıs günlerinde, Kafkasya devletlerinin kurtuluşu ve istiklâllerinin yeniden ihyası uğrunda bütün Kafkasyalıları saflarını sıkılaştırmağa ve dünya hâkimiyeti ile milletlerin esaretini, bir dava olarak eline alan Moskof komünizmine karşı mücadelede, milletlerin müşterek cephesine iştirake davet etmektedir. Biz, hür dünyanın müdafaa ettiği idelerin zaferi için, dünyanın başına belâ kesilen bolşevizme karşı mücadeleye devam edeceğiz.

Yaşasın Azerbaycan, Ermenistan, Gürcüstan ve Şimalî Kafkasyanın istiklâli!

Yaşasın Sovyetler Birliği bütün esir milletlerinin istiklâli!

* * *

Bundan sonra başkan sözü Bavyera hükûmetinin temsilcisi Bay Brüller'e verdi. Bay Brüller Kafkasya tarihinin güc devirlerini kaydettikten sonra, Alman milletinin Kafkasyalılara karşı olan sempatisini sıcak sözlerle ifade etti ve onların haklı hürriyet ve istiklâl davalarında muvaffak olmaları temennisinde bulundu.

Bavyera hükûmeti temsilcisinden sonra, Sovyetler Birliği esir milletleri 23 millî teşekkülünün dahil olduğu Bavyera Yabancı Mülteciler İşbirliği beynelmilel kurulun genel sekreteri Çekoslovakyalı profesör Virrer söz aldı.

Mumaileyh, Sovyet boyunduruğu altında inleyen ve bolşevik diktatörlüğü-

nün misli görülmemiş ağır şeraiti içinde ızdırıp çeken milletlerin mukadderat birliğine işaret ettikten sonra, müşterek düşmana karşı yapılan mücadelede mahkûm milletlerin tesanüdü hakkında bahsetti ve sonunda Kafkasyanın hürriyet ve istiklâl uğrunda mücadeleci-lerine muvaffakiyetler diledi.

Toplantının resmî kısmı bittikten sonra, misafirlere çay ve kahve ikram edildi. "Deutsche Hof" otelinin konforlu salonlarında Kafkasyaya fevkalâde alâka gösteren gazetecilerle misafirlerin Kafkasyalılarla hasbühalleri geç saatlere kadar devam etti.

NEU ULM'DE

Batı Almanya Azerbaycan kolonisi 28 Mayıs'ta, Neu Ulm şehrinde toplanarak, Azerbaycanın 35 nci istiklâl yıldönümünü kutlamıştır.

Koloni reisi Dr. Oroys toplantıyı açarak, Azerbaycanın istiklâl tarihini anlatan ve istiklâl gününün ehemmiyetini belirten bir hitabede bulunduktan sonra, Azerbaycan istiklâlinin kayıtsız şartsız yeniden ihyası mefkûresi etrafında bütün Azerilerin birleşmesi lüzumunu tebarüz ettirmiştir.

Toplantı samimî bir hava içinde ve Azerî şarkı ve oyunları arasında geç saate kadar devam etmiştir.

ANKARA'DA

Ankaradaki istiklâlciler Azerbaycanlılar 28 Mayıs münasebetiyle bir araya gelerek, günün tarihi ehemmiyeti üzerinde durulmuş ve bu vesile ile muhtelif nutuklar söylenmiştir.

Ayrıca Ankarada 1949 danberi çalışmakta olan "Azerbaycan Kültür Derneği" tarafından çıkarılmakta olan "Azerbaycan" dergisi, Mayıs ayına is-

bet eden 14 ncü sayısını istiklâl gününe ayırmıştır. Dergide baş makaleden başka, Mirza Balanın — "İstiklâl beyanamesi", Süleyman Tekinerin — "Büyük bir inkılâbın doğduğu mutlu bir gün", Mustafa Hakkı Türkekulun — "Azerbaycan istiklâli ve musikisi", Abdülvehap Yurtseverin — "Ondokuzuncu asır Azerbaycanındaki modern realist cereyanlar" ve diğer makale, hikâye ve şiirlerde Azerbaycanı istiklâle kavuşturan millî hareketin muhtelif cepheleri tetkik edilmektedir.

Ankaradaki Azerbaycan Kültür Derneği ayrıca bir konferans tertip etmiştir. 31 Mayıs'ta Ankara "Türk Ocağı" salonunda tertip edilen konferans "Azerbaycan Tiyatrosu" mevzuunda olup, muharrir arakadaşımız Mirza Bala tarafından verilmiş ve alâka ile dinlenmiştir. Azerbaycan tiyatrosunun menşeyi, modern tiyatronun teşekkülü, müellif, piyes, sahne, sanatkâr kadrosu, komedi ve dramdan sonra operanın doğuşu gibi bahisleri ihtiva eden konferans, fonetik ve plâstik bütün güzel sanatların bir sentezi haline gelmiş olan Azerbaycan tiyatrosunun, Azerbaycanı istiklâle kavuşturan millî harekette ve bu hareketin bilhassa sanat ve içtimâî tefekkür cephesindeki mevkiini tebarüz ettirmiştir.

İSTANBUL'DA

İstanbulda yeni kurulan "Azerbaycan Kültürünü Tanıtma Derneği" 28 Mayıs istiklâl günü münasebetiyle bir toplantı tertip etmiştir. Toplantıya, sabık Azerbaycan Şuray-i Millisi Reisi Sayın Resulzade Mehmed Emin Bey başta olmak üzere, Azerbaycan kolonisine mensup münevver bir kalabalıktan başka, Rus esaretindeki Türk illeri mü-

messilleri ile Türkiye Türklerinden bazı muhterem zevat iştirak etmiştir.

Toplantıyı profesör Ahmet Caferoğlu açmış ve ilk sözü Resulzade Mehmed Emin Beye vermiştir. Bundan 35 yıl önce Azerbaycanı müstakil millî bir devlet olarak ilân etmiş olan sabık Azerbaycan Millî Şurası reisi Resulzade Mehmed Emin Bey alkışlar arasında söze başlayarak, Azerbaycan istiklâlinin, devrinin hakim fikrinden mülhem olduğunu ve muvaffakiyetin asıl sırrı da bunda saklı bulunduğunu izah etmiş ve zamanımıza nakli kelâm ederek millet ve millî istiklâl idealinin asrımızın hâlâ da hakim fikri olduğunu tebarüz ettirmiştir. Mehmed Emin Bey istilâ altındaki vatanda millet, vatan ve Azerbaycan istiklâli fikrinin kuvvetle yaşamakta olduğunu delillerle ispat etmiş ve Azerbaycan istiklâli uğrunda canlarını seve seve vermiş olan kahraman Anadolu Mehmetciklerini muhabbet ve hürmetle anmıştır. Mehmed Emin Bey, Azerbaycan istiklâli için canlarını vermiş ve vermekte olanların ruhlarını şad etmek için istiklâlin iade edilmesi şart olduğunu kaydettikten sonra bütün Azerbaycanlıların istiklâl mefkûresi etrafında ve bu mefkûreyi temsil ve müdafaa eden teşekkülü desteklemek suretile, millî birliğe davet etmiştir.

Resulzade Mehmed Emin Beyden sonra, Türkistanlılar adına Mehmed Emin Bugra çok samimî bir hitabede bulunmuş ve Türkistanlıların tam istiklâl uğrunda bu mukaddes davada istiklâlcî Azerbaycanlılar ile beraber olduğunu tebarüz ettirmiştir.

Bu hitabelerden sonra samimî hasbühallerde bulunulmuş ve toplantıya geç vakit nihayet verilmiştir.

PARİS'DE

Şimalî Kafkasya Millî Komitesi Fransa şubesinin teşebbüsüyle, Şimalî Kafkasyanın istiklâl yıldönümü münasebetiyle Pariste ihtisamlı bir toplantı tertip edilmiştir. Pariste ve civarında yaşayan Şimalî Kafkasyalıların hemen hemen hepsi bu toplantıya iştirak etmişlerdir.

Toplantının riyaseti, Paristen gecemekte olan Sayın Binbaşı Hüseyin Kumuz'dan rica edilmiştir. Toplantıda, kalabalık misafirlerin arasında Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcüstan mümessilleri de hazır bulunuyorlardı.

Şimalî Kafkasya Millî Komitesi Paris Şubesi başkanı Bay Batış Optanoko, söylediği nutukta, Çar ve bolşevik Rusyasının Şimalî Kafkasyadaki imha siyasetine temas etmiş ve Kafkasyanın kurtuluşuyla dört Kafkas Cumhuriyetinin istiklâllerinin yeniden ihyası uğrunda bütün Kafkasyalıları birliğe davet etmiştir. Ondan sonra merkezî Münihte bulunan Şimalî Kafkasya Komitesinin başkanı sayın Ahmet Nebi Magoma'nın, bütün vatandaşlara hitaben yazdığı tebrik mektubu okunmuştur.

Ondan sonra sıra ile söz alan Gürcü mümessili Bay Asatiani ile Azerbaycan mümessili Bey Şeyhulislâmezade birer samimî hitabede bulunarak kardeş Şimalî Kafkasyalıları sempatilerini ve hedeflerinin birliğini belirtmişlerdir.

Binbaşı Hüseyin Bey Kumuz, Şimalî Kafkasyanın millî bayramında, misafirlerin dostane temennilerine teşekkürle mukabele ettikten sonra, toplantıya son verilmiştir.

Saat 3.30 da başlayan toplantı akşam 9 kadar samimî hava içerisinde devam etmiştir.

AVUSTRALYADA

11 Mayıs'ta, Avustralyada yaşayan Şimalî Kafkasyalılar Sidney şehrinde toplanarak, Şimalî Kafkasya Cumhuriyetinin 35 nci istiklâl yıldönümünü kutlamışlardır. Toplantıda Şimalî Kafkasyalılardan başka Avustralyalılar ve Sovyetler Birliği esir milletlerinin mümessilleri hazır bulunmuşlardır.

Şimalî Kafkasyalılar için büyük bir mana ifade eden bu hâdiseye dair raporu, Şimalî Kafkasya Millî Komitesinin Avustralya mümessili bay N. Lakoba okunmuştur. Hatip rakamlar ve delillerle Şimalî Kafkasyalıların hürriyet ve istiklâl mücadelelerinin tarihini ve Çar Rusyasıyla bolşevik Rusyasının Şimalî Kafkasyada yaptığı mezalimi etraflı bir şekilde anlatmıştır. Hatip sözlerini "Kafkasya Kafkasyalılarındır!" cümlesiyle bitirmiştir.

GÜRCÜSTANIN İSTIKLÂL GÜNÜ

Batı Almaya Gürcü kolonisi, 30 Mayıs'ta Münih'te "Kinezişe Turm" gazinosunun salonlarında toplanarak Gürcüstanın istiklâl gününü tesit etmişlerdir. Toplantıya Azerbaycan, Ermenis-

tan, Şimalî Kafkasya mümessilleri dahi iştirak etmişlerdir.

Hitabede bulunan Gürcü kolonisi reisi Dr. G. Magalaşvili, muhtasar olarak, Gürcüstan istiklâlinin ilân tarihini anlatmıştır. Ondan sonra umum Kafkasyalıların namına konuşan Bay A. Kan-temir, kardeş Gürcü halkını bu münasebetle samimî bir ifade ile tebrik etmiştir.

Toplantı, dostane müsahebeciler, şarkılar ve oyunlar arasında geç saatlere kadar devam etmiştir.

ANKARA RADYOSUNUN NEŞRİYATI

28 Mayıs günü, Ankara radyosu, "Tarihten bir yaprak" saatinde aynen şunları söylemiştir:

"Bundan 35 yıl evvel, 28 Mayıs 1918 de, Azerbaycan Millî Şurası, Azerbaycan Cumhuriyetinin istiklâlini ilân etmişti. İki yıl kadar müstakil olarak yaşayan ve büyük devletler tarafından tanınan bu cumhuriyet, sonra bolşevikler tarafından zorla sovyetleştirilmiştir. Dünyanın her tarafında bulunan muhaceretteki Azerbaycanlılar bu günü millî bayram olarak tes'it ederler."

Millî Azerbaycan Merkezi ve Şimalî Kafkasya Millî Komitesi Şeker bayramı münasebetiyle bütün yurttaşlarını tebrik eder.

"Birleşik Kafkasya" dergisi Ramazan bayramı münasebetiyle bütün okuyucularına en iyi temennilerde bulunur.

Matbuata bir Nazar

DOGRU SÖZ

Gürcü nasyonal-demokratların Pariste çıkardıkları "İveriya" dergisinde (No 5-6) Bay A. Asatiani, yazmış olduğu "Amerika ve Rusya" makalesinde rus meselesine temas ederek ezcümle şöyle diyor:

"Milükov'un ölümünden sonra, Rusların içinden, dünyada vukubulan değişikliklerin ehemmiyetini anlıyarak, "rus meselesini" ona göre ayarlayacak kimse çıkmadı. Milükov'un Rus emperyalizmi hakkındaki fikirleri çok fena idi. O, rus emperyalizmini müspet hiç bir şey yaratmayan, tahripkâr Asuri emperyalizmi ile mukayese ederdi. Milükov, aynı zamanda, rus emperyalizminin iyiye doğru değişeceğini ve yükseleceğini ümit ediyordu.

Eğer bu büyük rus siyaset ve ilim adamı zamanımıza kadar yaşayup ikinci dünya savaşından sonra vukua gelen hâdiselere şahit olsaydı, bolşevik imparatorluğunun çöküşünden sonra, her hangi bir şekilde olursa olsun Rusya imparatorluğunun kurulamayacağı ve bu husustaki bütün teşebbüslerin Rus halkını zayıflatacağı ve kuvvetten düşüreceği neticesine varırdı.

Hohenzollernler, Habsburglar, Romanovlar, Osmanlı ve Mikado imparatorlukları çöktükten ve İngiltere kendiliğinden eski imparatorluk iddialarından vaz geçtikten sonra, Fransa dahi aynı yolu takip etmek mecburiyetinde kaldıktan sonra, dünyada büyük değişikliklerin vukubulduğu ve imparatorlukların artık kalmadığı kendiliğinden meydana çıkar.

Çağdaş insanlık, memleket ve halkların silâh gücüyle istilâsına ve onların üzerinde hâkimiyet ve polis rejimlerinin kurulmasına artık tahammül etmiyor. O,

öyle bir milletlerarası birliğin kurulmasını arzu ediyor ki, bu birlik, halkları esaretten ve her türlü tecavüzlerden koruyabilsin. Kore savaşı, dünya politikasının bu yeni istikametini açıkça göstermektedir.

Kendi etnografik hudutlarında yeniden kurulacak olan Rusya, bazı Rusların düşündükleri gibi, ne zavallı, ne de zayıf olacaktır. Böyle bir Rusya her zaman, gerek arazi ve gerek nüfus itibarıyla Avrupanın en büyük devleti olarak kalacaktır. Rusya, her şeyden evvel Ukrayna, Kafkasya ve diğer memlekelerin zenginliklerini işletmeğe tercih ederek, kendi hudutları içinde şimdiye kadar istifade etmediği bir çok zenginliklere sahiptir.

Rusya, esir halkların kurtuluşundan sonra, yeni şerait içinde, diğer devletlere nazaran dahi iyi şartlarla komşu Ukrayna ve Kafkasya memlekelerinin zenginliklerinden istifade edebilir. Bolşevik imparatorluğunun çöküşünden sonra, muhakkak ki, kara, deniz ve hava yollarından serbestçe istifade etmek imkânı hasıl olacaktır. O zaman, emperyalist olmamak şartıyla, millî Rusya dahi, bu yollardan istifade ederek yayılmasının daimi hedefini teşkil eden açık denizlere kolayca, çıkmak imkânını bulur".

Maalesef, her rus siyaset adamı mutlaka büyükrusyacıdır. O, müsavat prensibini red ve ancak hâkimiyet idesini terviç ediyor. Büyükrusyacılar, müsavat ve dostluk esasları dahilinde, kültür ve maddî kıymetlerin mübadelesini tanımıyorlar. Türkistan pamuğuna, Kafkasya petroluna, Ukrayna buğday ve kömürüne, sahiplerinin değil, mutlaka onların hükmetmesi lâzımdır.

SUSAN KİLİSE HAKKINDA HAKİKAT

Haftalık katolik organı "L'Osservatore Toscano" 11. 3. 53 tarihli nüshasında yukarıdaki başlık altında İtalyan komünistlerine verdiği cevapta Sovyetler Birliğinde ve Sovyetler Birliği tarafından işgal edilen peyk memleketlerde yapılan din aleyhdarlığı hakkında enteresan malûmat vermektedir.

Adıgeçen dergi, muhtelif memleketlerde dine karşı yapılan mücadeleyi aşağıdaki rakamlarla ifade etmektedir:

Ukraynada 3600 din hadîmi idama mahkûm edilmiştir,

Baltık memleketlerinde 1000 din hadîmi öldürülmüş ve sürgün edilmiştir,

Çekoslovakya'da tevkif ve tehcir edilenlerin sayısı 500 dür,

Macaristanda kısmen idam ve kısmen sürgün edilenlerin sayısı 538 dir,

Romanyada bütün piskoposlar tevkif edilmiştir,

Arnavutlukta bütün piskoposlar ve 715 papas işten çıkarılmıştır,

Yugoslavyada 1954 papas tevkif edilmiş, 409 u yabancı memleketlere iltica etmiştir,

Sovyetler Birliğinde 179 piskoposun sağ kalan 28, 56 bin din hadîmlerinden ise hayatta kalan 560 kişidir.

İKİNCİ DUNYA SAVAŞI GONULLULERİ

Bu yılın 27 Nisanında, 2 nci dünya savaşı esnasında Türk ve Kafkas gönüllü kıt'alarına kumanda eden general Heigendorf, Stuttgart radyosu salonunda, Bonn hükûmetinin Dışişleri bakanlığı Doğu işleri şubesi temsilcisinin, esir Doğu Avrupa memleketlerinin - Çokletrin, Romenlerin, Macarların, Sırpların, Kafkasya ve Türkistan mümessillerinin de iştirak ettikleri kalabalık ve seçkin

dinleyiciler kitlesine mufassal bir konferans vermiştir.

General Heigendorf, konferansında, general Vlasov'un Rus ordusu dahil, yekûnu bir milyona varan Sovyetler Birliğine dahil, muhtelif millî gönüllü kıt'aları hakkında geniş malûmat vermiştir.

Konferansçı, her millî kıt'anın savaş kudretinin karakteristiğini yaparak, kızıl ordudan, esir olmak suretile Alman tarafına geçmiş ve Sovyet hükûmetine karşı savaşmak arzusunu göstermiş olan kızılordu subay ve erlerinin disiplin ve kaliteleri hakkında mufassal bir konuşma yapmıştır.

Konferanstan sonra söz alan muhtelif milletlerin mümessilleri, harp esirleri ve askeri işler için seferber edilen "Ostarbeiter"lere yaptığı sert muameleden dolayı III. Reich hükûmetinin politikasını tenkit ettiler.

Bir çok hatipler, III. Reich hükûmetinin ele almak lüzumunu görmediği milletler meselesi üzerinde bilhassa durdular. Halbuki, bütün gönüllü lejyonları, Sovyet hükûmetine karşı, yalnız kendi memleketlerinin kurtuluş ve istiklâli için savaşmak arzusunda idiler.

Hatiplerin kanaatine göre, her mücadelede en büyük rolü oynayan açık siyasi bir hedeftir. Böyle açık bir hedef olmadan, Napolyonun harp için çok lüzumlu addettiği maneviyattan asker mahrum kalmaktadır.

Bütün bu itiraz ve tenkitler, herkes tarafından olduğu gibi, general Heigendorf ve Alman dışişleri bakanlığı temsilcisi Brautigam tarafından kabul edildi.

STRASBURG'DA GAZETECİLER TOPLANTISI

Mayıs ayı içerisinde, Strasburgda, Avrupa Konseyine dahil memleketlerin

matbuat mümessillerinin iştirakile bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıya Türkiye namına Fuad Emircan iştirak etmiştir.

Malûm olduğu üzere Fuad Emircan uzun müddet "Kafkasya" mecmuasiyle teşriki mesai etmiş ve P. Daryal imzasıyla yazılar yazmıştır.

Okuyucu mektubu

YENİ RUS YERMOLOFLARI

Kızıl ve beyaz rus emperyalistleri idelerinin, hayret edilecek bir şekilde, birbirlerine uyduğunu müşahade ediyoruz. Son zamanlarda bütün ideolojik cephede, Moskova, Ulu İmam Şamil önderliğinde yapılan Şimali-Kafkasya milli-kurtuluş savaşı tarihine karşı amansız bir mücadele açmıştır. Kafkasyanın bu unutulmaz milli kahramanını Moskova "İngiliz ve Türk ajanı" olduğunu ilân etmiştir. Tuhaf bir tesadüf eseri olarak, beyaz rus emperyalistleri de, Münih'teki Şimali-Kafkasya Milli Komitesi azalarına, alaylı bir tarzda, "çağdaş Şamiller", "yeni İmamlar", "gazavatçılar" ve saire isimler takmışlar.

Ruslar, eski zamanlardan beri, Kafkasyanın sivil ahalisini imha ederek, yurtlarını istilâ etmeğe çalışıyorlardı. Yüz yıldır bilâ fasıla devam eden kanlı savaşlar, Rusları hâlâ, halkların ana toprakları üzerindeki haklarına hürmet etmeyi ve bu hakkı tanımayı öğretemiştir.

Biz, hâlâ dünya yüzünde, Kafkasya milli kurtuluş idesinin alemdarlığını yaparak büyük rusyacıları rahatsız eden Kafkasyalıların — "yeni Şamillerin" — mevcut bulunduğuna çok memnunuz. Münih'teki Şimali-Kafkasya Milli Komitesi ile genel Kafkasya'nın organı "Kafkasya" dergisi, nedense bu büyük rusyacıları fena halde sinirlendirmektedir. Aynı Münih'te, Rus kanadı altında birdenbire bitiveren diğer Kafkasya teşekkülleri hakkında ise, bu ıslah edilmez rus emperyalistleri ya hiç konuşmuyorlar, veya

konuştukları zaman ancak sitayişkâr bir lisan kullanıyorlar.

Biz bunu çok iyi anlıyoruz. Şimali Kafkasya Milli Komitesi büyük bir cesaret ve gururla hepimiz için mukaddes olan hürriyet ve istiklâl bayrağını taşıdığı bir sırada, istiklâlimizi tanımayan teşekküllerle anlaşma imzalayan diğer bazı Kafkasyahılar, rus emperyalizminin istinat ettiği "büyük biradere" itaat etmemiz için, bizi kandırmaya çalışıyorlar. Fakat, bu uzlaşıcı Kafkasyalılarla, esendileri büyük rusyacılar, şunu iyi bilsinler ki, yükünü ve ezgisini çok iyi bildiğimiz beyaz ve kızıl Rusyanın esaret zincirlerini hiç bir zaman ayaklarımıza takmaya muvaffak olmayacaklardır.

Ne muhacir Rus Yermolofların her hangi propaganda oyunları, ne de kızıl Moskovanın küfürleriyle tedhişleri, Birleşik Kafkasyanın hürriyet ve istiklâl mücadelesi uğrunda sarsılmaz irademizi ve maneviyatımızı kıramayacaktır.

Siyasî prensipleri ve ideolojik metaneti için Şimali-Kafkasyalıların umumi bir icra organı olarak herkes tarafından seçilen ve tanınan Münih'teki Şimali-Kafkasya Milli Komitesi, fedakârane milli çalışmaları ve ızdırıp çeken bütün yurttaşlara gösterdiği ihtimam için gelecekte de hepimizin itimadına mazhar olacaktır.

Ulu Şamilin ismi hepimiz için Kafkasya hürriyet ve istiklâlinin ebedî sembolü olarak kalacaktır. Ve biz, Şamilin mücadele ettiği ideal uğrunda, cesaret ve dürüstlikle mücadele eden böyle yurttaşlarımızdan daima iftihar duyacağız.

İbrahim Ulubaş